

:

(The Study of Travel route and Landuse changing through Nirat Muang Klaeng literature,

Case study: Rayong Province)

โดย

นางสาวพิชิตรา ก้องกิตติงาม

น.ส.พิชิตรา ก้องกิตติงาม

:

(The Study of Travel route and Landuse changing through Nirat Muang Klaeng literature,

Case study: Rayong Province)

โดย

นางสาวพิจิตรา ก้องกิตติงาม

5340515122

รายงานประกอบรายวิชา 2205412 โครงการทางภูมิศาสตร์

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2556

กิตติกรรมประกาศ

โครงการเรื่องการศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่านวรรณคดีนิราศ
เมืองแกลง กรณีศึกษา: จังหวัดระยอง สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีต้องขอขอบพระคุณบุคคลต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์พุทธพร อารีประชากุล อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการที่กรุณาให้คำแนะนำ และ
ให้ความช่วยเหลือเหลือข้าพเจ้า ทั้งสอน และแนะนำข้อมูลและตำราที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน อีกทั้งยัง
ช่วยตรวจทานแก้ไขข้อมูลที่ผิดพลาด และคอยให้กำลังใจข้าพเจ้าตลอดการทำงาน

ขอขอบพระคุณรศ.ผ่องศรี จันท้าว รศ.น.โรตม์ ปาลกะวงษ์ ณ อยุธยา ผศ.ดร.พรณี ชีวินศิริวัฒน์
ผศ.ดร.ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์ และอาจารย์ ดร.จิตติรัตน์ ปั้นบำรุงกิจ คณาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ที่กรุณา
ให้ความช่วยเหลือ ให้การสนับสนุน และให้คำแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการทำโครงการ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ชาญรงค์ ชีระโรจนารัตน์ ที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำในการใช้เครื่อง
GPS และให้ข้าพเจ้ายืมเครื่อง GPS ไปใช้งานในการทำงานระหว่างที่ห้องภาควิชาปีด

ขอขอบพระคุณพี่ๆ เจ้าหน้าที่ที่ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการยืมอุปกรณ์ ตลอดจนช่วยในการดำเนินงานด้านการติดต่อทำ
จดหมาย

ขอขอบพระคุณอาจารย์ฐปกรณ์ โสภณะ ผู้เชี่ยวชาญด้านหมุดกวีที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและให้
สัมภาษณ์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำโครงการ

ขอขอบพระคุณคุณเคลียว ราชบุรี ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือ
ในการหาตำแหน่งที่ตั้งหมุดกวี

ขอขอบคุณเพื่อนๆ ของข้าพเจ้าที่คอยให้ความช่วยเหลือ และคอยให้กำลังใจข้าพเจ้าตลอดเวลาที่ทำ
โครงการ

และสุดท้ายขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่สนับสนุนการทำงานของข้าพเจ้าเสมอมาโดยเฉพาะ
พี่สาวของข้าพเจ้าที่ช่วยขับรถและตามหาที่ตั้งหมุดกวี

ผู้จัดทำ

น.ศ.พิจิตรา ก้องกิตติงาม

ชื่อโครงการ	การศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่าน วรรณคดีนิราศเมืองแกลง กรณีศึกษา: จังหวัดระยอง
ชื่อผู้ดำเนินงานโครงการ	นางสาวพิจิตรา ก้องกิตติงาม รหัสบัณฑิต 5340515122
ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ	อาจารย์ พุทธพร อารีประชากุล
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

วรรณคดีไทยถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าอันสอดแทรกไว้ด้วยวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่สะท้อนทั้งความคิดจากผู้เขียนและสังคมในสมัยนั้น ผู้ผู้อ่านหรือผู้ศึกษา ทั้งมีคุณค่าในการให้แง่คิดสอนใจ และคุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่มีความสละสลวย การเล่าเรื่องในเชิงวรรณคดี วรรณกรรม หรือเรื่องเล่า ซึ่งมีความสละสลวยและสัมผัสอันไพเราะของบทกลอน บทร้อยแก้วหรือความสนุกสนานติดตามของเรื่องนั้นๆ ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ศึกษาเพลิดเพลินไปกับบทเรียนและทำให้วรรณคดีหลายๆ เรื่องเป็นที่นิยม อย่างมากจนได้รับการสร้างเป็นละครพื้นบ้านหรือภาพยนตร์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวสู่ผู้ชม หลายเรื่องเช่น พระอภัยมณี สังข์ทอง มโนราห์ และอิเหนา เป็นต้น

ที่ผ่านมาได้มีการประยุกต์วรรณคดีกับการแสดงหรือในศาสตร์อื่นๆ อย่างแพร่หลาย ขณะเดียวกันก็มีการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้ากับศาสตร์ต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ สังคม การเมือง กายภาพ แต่ไม่ได้มีการนำวรรณคดีเช่นนิราศซึ่งเป็นการบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์และสังคมซึ่งสะท้อนถึงลักษณะกายภาพ การตั้งถิ่นฐาน วัฒนธรรม ประเพณีและความ ป็นอยู่ในสมัยนั้นๆ มาประยุกต์ใช้ในการศึกษากับเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งในยุคแห่งเทคโนโลยีที่ผู้คนสมัยใหม่นิยมการเข้าถึงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ผู้ทำการวิจัยจึงได้ริเริ่มที่จะนำวรรณคดีอันทรงคุณค่าของไทยประยุกต์ในการศึกษากับเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ด้วยการทำการศึกษาและจัดทำแผนที่ออนไลน์ แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวีตามรอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง และตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราศเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพื้นที่ที่ในอดีตจากวรรณคดีนิราศ และสภาพพื้นที่และการใช้ที่ดินในปัจจุบันบนแผนที่ออนไลน์เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลคนผู้คนในปัจจุบัน และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดระยองต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตามข้อมูลในการศึกษานั้นมีอยู่อย่างจำกัดผู้ทำการวิจัยจึงรวบรวมจากโครงการที่คณะทำงานในโครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยองได้ดำเนินการไว้ เก็บข้อมูลจากการออกภาคสนาม และ

สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลออกเป็นแผนที่ออนไลน์ แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวีตามรอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง และตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราศเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน โดยได้ทำการเก็บพิกัดหมุดกวีจากที่ คณะทำงานในโครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยองได้ทำการศึกษาและตั้งไว้แล้ว และทำการ จำลองและสร้างเส้นทาง จากข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัดที่สามารถเก็บรวบรวมมาได้ และทำการตกแต่งเว็บไซต์ให้เหมาะสมและมีความสวยงาม อีกทั้งยังสะดวกและง่ายต่อการใช้งาน

ผลการดำเนินงานที่ได้นั้นคาดว่าจะคงเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการศึกษานิราศเมืองแกลงให้สามารถเห็นภาพของพื้นที่ และเส้นทางการเดินทางอย่างเป็นรูป ธรรมผ่านแผนที่มากขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดระยอง เนื่องจากหมุดกวีหลายแห่งนั้นตั้งอยู่หรืออยู่ในเส้นทางที่ผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญหรือชั้นนำของจังหวัดระยอง

น.ส.พิชิตรา กองกิตติงาม

Title	The Study of Travel route and Landuse changing through Nirat Muang Klaeng literature, Case study: Rayong Province
Author	Pechittra Kongkittingam
Advisor	Ajarn Puttaporn Areeprachakun
Issue Date	2013

Abstract

Thai literature is considered to be the worthy in culture, tradition that reflect the opinion of the author and society in the time of writing to reader. Thai literature is not only value in providing moral value to reader, but also has gentility value in the Art of literature. The beauty and melodic of poetry or prose narrated by literature or storytelling or even the disport of the story makes reader fun to reader and leads many Thai literature to popularity. Many popular Thai literature was filmed as TV series or film to convey the story to the audience such as Phra Abhai Mani, Sunghong, Manorah, and Inao etc.

In the past, there are many researches that integrate literature with performing or other disciplines. Similarly, there are also many researches that integrate Geography Information technology with other disciplines such as Economic, Social, Political and Physical, but there is no research that integrate Nirat literature, the poetry itinerary that recorded history and society which reflects physical, settlement, culture, traditional, living in that period of writing time, with Geography Information technology. Moreover, in the era of technology that many people in modern world usually access information via Internet. As a result, as a researcher, I initiate to do the research that integrate literature with Geography Information technology by study and making online map that show Sunthorn Phu's travel route and poetry pin (the structure that was built in order to being the symbol place that Sunthorn Phu pass by) through Nirat Muang Klaeng literature and the summary table that show contrast between landuse changing from Nirat Muang Klaeng literature to present. This study is to show that landuse from Nirat Muang Klaeng (past) is now changing and show present landscape and landuse of the poetry pin via online map for comfortably access and for advantage in developing eco-travel route in Rayong province in the future.

However, the data or information of studying is limited. So, as a researcher, I have collected data and information from the project study of Sunthorn Phu to Rayong province, field working, and interview in order to analysis and conclude the data into online map that show Sunthorn Phu's travel route and poetry pin through Nirat Muang Klaeng literature, Rayong province and the summary table that show contrast between landuse changing from Nirat Muang Klaeng literature to present by using ArcGIS online mapping the online map.

The result from study is hoped to be profitable for each who study Nirat Muang Klaeng literature in order to see the concrete travel route as map and hope to be use for developing eco-travel route in Rayong province in the future.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญรูปภาพ	ฅ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการทำโครงการ	3
1.3 สมมติฐาน	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา	3
1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษาโครงการ	7
1.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเรื่อง Relative space	9
2.2 แนวคิดเรื่อง Kant's space	9
2.3 แนวคิดเรื่อง Landscape in literature	10
2.4 แนวคิดเรื่อง Landscape as text	10
2.5 แนวคิดเรื่อง Space - Time Relationship	10
2.6 โครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยอง	11

2.7 The Personality of France	11
2.8 นิราศตามรอยสุนทรภู่	12
2.9 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดระยอง	12
2.9.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดระยอง	12
2.9.2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดระยอง	13
2.9.3 ลักษณะภูมิประเทศ	13
2.9.4 อาณาเขต	13
2.9.5 ลักษณะภูมิอากาศ	14
2.9.6 การปกครองและประชากร	14
2.10 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนิราศเมืองแกลง	14
2.11 เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงที่นำมาใช้ในโครงการ	15
2.12 แผนที่เส้นทางเดินของสุนทรภู่ในนิราศเมืองแกลง	22
2.13 สรุปจากการสัมภาษณ์อาจารย์รัฐปกรณ์ โสธนะ	22
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการดำเนิน โครงการ	
3.1 ขั้นตอนในگردำเนินงาน	24
3.1.1 กำหนดปัญหาหรือคำถามของงานวิจัย	24
3.1.2 รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	24
3.1.3 สํารวจพื้นที่ด้วยการออกภาคสนาม	25
3.1.4 การนำเข้าข้อมูล	25
3.1.5 ตกแต่งรูปภาพ	26

3.1.6	การจัดเก็บภาพถ่ายได้โฟลเดอร์เดียวกัน	27
3.1.7	ทำการอัปโหลดภาพหมุดกวีจุดต่างๆ บนเว็บไซต์ฝากไฟล์ภาพ	28
3.1.8	พิมพ์และเรียบเรียงข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ	28
3.1.9	การสร้างเส้นทางการเดินทาง	29
3.1.10	ทำการเลือกและดาวน์โหลด Template	33
3.1.11	การสร้างและจัดทำแผนที่บน ArcGis online	34
3.2	โปรแกรมที่ใช้ประกอบการทำงาน	37
3.2.1	Garmin BaseCamp	37
3.2.2	Free Photo Editing Software Photoscape	37
3.2.3	Microsoft Office Word	38
3.2.4	Microsoft Office Excel	38
3.2.5	Google Map	39
3.2.6	แอปพลิเคชัน Nostra Map Thailand และ Google Maps	39
3.2.7	ArcGis 10.1	40
3.2.8	Winzip	40
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน		
4.1	แผนที่ออนไลน์	41
4.2	ตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราศเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน	42
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ		
5.1	สรุป	49

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
5.2 ข้อเสนอแนะ	49
5.2.1 ปัญหาและอุปสรรค	49
5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาพื้นที่	50
บรรณานุกรม	51

น.ส.พิชิตรา กองกิตติงาม

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพ	หน้า
ภาพที่ 1.4 แผนที่แสดงขอบเขตอำเภอ จังหวัดระยอง	7
ภาพที่ 2.12 แผนที่เส้นทางเดินของสุนทรภู์ในนิราศเมืองแกลง จัดทำโดยกรมแผนที่ทหาร และคณะสำรวจตามรอยสุนทรภู์	22
ภาพที่ 3.1.4 ก) นำเข้าข้อมูลพิกัดหมุดกวีจากเครื่อง GPS เข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรม Garmin BaseCamp	25
ภาพที่ 3.1.4 ข) นำเข้ารูปภาพบริเวณต่างๆ เข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์และทำการตั้งชื่อรูปภาพ	26
ภาพที่ 3.1.4 ค) จัดเก็บจัดเรียงรูปภาพภายใต้ไฟล์รูปแต่ละจุดเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งานต่อไป	26
ภาพที่ 3.1.5 ตกแต่งรูปภาพให้เหมาะสมด้วย Free Photo Editing Software Photoscape	27
ภาพที่ 3.1.6 จัดเก็บภาพที่ตกแต่งแล้วภายใต้โฟลเดอร์เดียวกัน	27
ภาพที่ 3.1.7 อัปโหลดภาพหมุดกวีจุดต่างๆ บนเว็บไซต์ฝากไฟล์ภาพ www.photobucket.com	28
ภาพที่ 3.1.8 พิมพ์และเรียบเรียงข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ	28
ภาพที่ 3.1.9 ก) การดิจิทัลเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู์ตามจุดต่างๆ	32
ภาพที่ 3.1.9 ข) ทำไฟล์เส้นทางใหม่.shp ให้เป็น ไฟล์เส้นทางใหม่ .zip	33
ภาพที่ 3.1.10 แก้ไขไฟล์ Locations.csv ในโปรแกรม Microsoft office Excel	34
ภาพที่ 3.1.11 ก) การสร้างแผนที่ฐานออนไลน์ใน ArcGIS online	35
ภาพที่ 3.1.11 ข) การนำเข้าพิกัดและข้อมูลหมุดกวีที่เตรียมไว้ในไฟล์ LocationEdit.csv	36
ภาพที่ 3.1.11 ค) เว็บไซต์แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู์และที่ตั้งหมุดกวีตามรอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง	36
ภาพที่ 3.2.1 การเรียกใช้งานโปรแกรม Garmin BaseCamp	37
ภาพที่ 3.2.2 การเรียกใช้งานโปรแกรม Photoscape	38
ภาพที่ 3.2.4 การเรียกใช้งานโปรแกรม Microsoft office Excel เพื่อแก้ไขข้อมูล	38
ภาพที่ 3.2.5 การใช้ Google Map ในการค้นหาสถานที่ใกล้เคียงหมุดกวีจุดที่ 1 บางไผ่	39
ภาพที่ 3.2.6 การส่งนำทางไปยังสถานีอนามัยบ้านชากหมากซึ่งอยู่ใกล้กับหมุดกวีจุดที่ 1 บางไผ่ด้วยแอปพลิเคชัน Nostra Map Thailand และ Google Maps	39

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพ	หน้า
ภาพที่ 3.2.7 การใช้ ArcGis 10.1 ในการจำลองเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่นผ่านสถานที่ต่างๆ ตามรอยนิราศเมืองแกลง	40
ภาพที่ 4.1 เว็บไซต์แสดงที่ออนไลน์แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่นและที่ตั้งหมุดกวีตามรอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง	41

น.ส.พิชิตรา กิ่งกิตติงาม

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน	8
ตารางที่ 4.2 ตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราสเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน	42

น.ส.พิชิตรา กิ่งกิตติงาม

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับชั้นอุดมศึกษา วิชาภาษาไทยถือเป็นวิชาที่พื้นฐานมีความสำคัญและได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรต่างๆ ให้นักเรียนและนิสิตนักศึกษาทุกคนต้องเรียน ในระดับชั้นอนุบาลอาจเรียนการสะกดคำ และฝึกอ่านเขียนทั่วไป แต่พอเมื่อเริ่มเข้าสู่ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นนอกจากจะต้องเรียนหลักภาษาไทยแล้วยังได้เริ่มมีการบรรจุวรรณคดีไทยไว้ในหลักสูตรด้วย

พระยาอนุমানราชชน หรือยง เสถียรโกเศศ (ยง เสถียรโกเศศ 2516: 62) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของวรรณคดีไว้ว่า

โลกจะเจริญก้าวหน้ามาได้ไกลก็เพราะวิทยาศาสตร์ แต่ถึงทั้งวิทยาศาสตร์เท่านั้น ไม่ครอบคลุมไปถึงความเป็นไปในชีวิตที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมสูง เราต้องมีศาสนา เราต้องมีปรัชญา เราต้องมีศิลปะ และเราต้องมีวรรณคดีด้วย สิ่งเหล่านี้ย่อมนำมาแต่ความดีงาม นำความบันเทิงมาให้แกจิตใจให้เราคิดงาม เห็นงาม ประพฤติดีงาม มีความงามเป็นเจ้าเรือน แนบสนิทอยู่ในสันดาน ศิลปะและวรรณคดีนี้แหละคือแดนแห่งความเพลินเพลินใจ ทำให้มีใจสูงเหนือใจแข็งกระด้าง เป็นแดนที่ทำให้ความแข็ง กระด้างต้องละลายสูญหายกลายเป็นมีใจงาม ละมุนละม่อม เพียบพร้อมไปด้วยคุณงามความดี

วรรณคดีไทยถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าอันสอดแทรกไว้ด้วยวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งสะท้อนทั้งความคิดของผู้เขียนและสังคมในสมัยนั้น ให้แก่คิดสอนใจ และคุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่มีความสละสลวย การเล่าเรื่องในเชิงวรรณคดี วรรณกรรม หรือเรื่องเล่าทำให้นักเรียนและนิสิตนักศึกษานั้น เพลิดเพลินไปกับบทเรียน ด้วยความสละสลวยและสัมผัสอันไพเราะของบทกลอน บทร้อยแก้วหรือความสนุกน่าติดตามของเรื่องนั้นๆ ทำให้วรรณคดีหลายๆ เรื่องเป็นที่นิยมมากเช่นพระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน รามเกียรติ์ ลิลิตพระลอ นิราศเมืองแกลง นิราศภูเขาทอง มัทนะพาธา และอิเหนา เป็นต้น

พระสุนทรโวหารหรือสุนทรภู่ เป็นบุตรของขุนศรีสังหาร(พลับ) และแม่ช้อย เกิดในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ สุนทรภู่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนสันตติทั้งสัทวาและเพลงยา วรรณถึงเป็นกวีที่มีความชำนาญทางด้านกลอน สุนทรภู่ได้ประพันธ์วรรณคดีและนิราศเรื่องต่างๆ มากมายเช่นพระอภัยมณี นิราศเมืองแกลง

นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศพระบาท สุภายิตสอนหญิงและอีกหลายๆ เรื่องที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างมากจนเมื่อปีพ.ศ.2529 เนื่องในโอกาสครบรอบวันเกิด 200 ปีของสุนทรภู่ได้รับเกียรติจากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยได้รับการยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกผู้มผลงานดีเด่นทางด้านบทกลอน (UNESCO 1986) หรือนัยหนึ่งก็ถือเป็นกวีเอกของโลก นอกจากนี้รัฐบาลไทยได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการฉลอง 200 ปี กวีเอกสุนทรภู่ขึ้น นับว่าท่านเป็นกวีสามัญคนแรกที่ได้รับการสศุคย่องอย่างสูงและยังถือให้วันที่ 26 มิถุนายนของทุกปีเป็นวันสุนทรภู่อีกด้วย

นิราศเมืองแกลงถือเป็นนิราศเรื่องแรกที่สุนทรภู่ได้ประพันธ์ไว้เมื่อครั้งที่สุนทรภู่เดินทางกลับไปพบบิดาซึ่งบวชเป็นพระที่เมืองแกลง จังหวัดระยองหลังจากที่พ้นโทษออกมาจากความผิดที่ได้แอบรักใคร่ชอบพอกับแม่จันซึ่งเป็นนางข้าหลวงในวังหลวง โดยขณะที่สุนทรภู่เดินผ่านสถานที่ใดก็จะบรรยายสภาพหรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นผ่านบทกลอนนิราศนิราศเมืองแกลงนั้นเป็นเรื่องราวการเดินทางของสุนทรภู่ที่มีการบรรยายถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการตั้งถิ่นฐานของคนในสมัยนั้น โดยมีเส้นทางการเดินทางตั้งแต่จังหวัด กรุงเทพมหานคร ชลบุรี และระยอง ด้วยจังหวัดระยองเป็นจุดหมายปลายทางและเป็นที่ตั้งของอำเภอแกลง อีกทั้งยังเป็นดังสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงนิราศเมืองแกลง หากใครกล่าวถึงนิราศเมืองแกลงก็ต้องนึกถึงระยอง ดังนั้นระยองจึงถือเป็นเมืองที่มีความสำคัญต่อวรรณคดีนิราศเรื่องนี้ มาก โดยคณะกรรมการดำเนินการตามรอยสุนทรภู่วรรณกรรมกับอำเภอเมืองระยอง ได้คิดสื่อแสดงอันเป็นสัญลักษณ์แห่งการเดินทางผ่านตำบลและสถานที่ต่างๆ ที่สุนทรภู่วรรณกรรมไว้ในนิราศเมืองแกลง และได้มีการกำหนดจุดจารึกบทกลอนในนิราศที่กล่าวถึงสถานที่นั้นๆ ไว้รวมทั้งสิ้น 28 จุด เรียกว่า “หมุดกวี”

เช่นเดียวกันวิชาสังคมศาสตร์ก็สอดแทรกวิชาภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ปรากฏการณ์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมบนโลก วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวิชาอื่นๆ สามารถประยุกต์รวมกับการศึกษาอื่น ๆ ได้อย่างมากมายเช่น ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว ภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์อุตสาหกรรม ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน และภูมิศาสตร์การตลาด เป็นต้น ภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ใช้ทั้งศาสตร์ทางด้านสังคม คณิตศาสตร์ และการวิเคราะห์ในเชิงพื้นที่ นับว่าวิชาภูมิศาสตร์นั้นถือเป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างมากที่

ที่ผ่านมาได้มีการใช้แผนที่อย่างแพร่หลายในงานหลายๆ ด้านเช่นงานด้านการโฆษณา การท่องเที่ยว การนำทาง งานทางด้านเศรษฐกิจ การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ เส้นทางการเดินทางและการคมนาคมขนส่ง (โลจิสติกส์) การเปลี่ยนแปลง การรวมตัวและการกระจายตัวในพื้นที่ต่างๆ โดยประยุกต์เทคโนโลยี

สารสนเทศเข้ากับงานทางด้านนั้นๆ อย่างแพร่หลาย แต่กลับมิได้มีใครนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้กับงานทางด้านวรรณคดีไทยเท่าที่ควร นิราศหลายเรื่องแสดงถึงเส้นทางการเดินทางของกวีผู้ประพันธ์ ผู้เรียนก็จะทราบถึงการเดินทางของกวีว่าได้ผ่านสถานที่นี้ จังหวัดนี้ แต่กลับมิได้แสดงออกมาในรูปของแผนที่ซึ่งจะทำให้สามารถเห็นภาพในเชิงพื้นที่ที่ชัดเจนกว่าการอ่านและตีความจากตัวหนังสือ ดังนั้นงานวิจัยนี้จะนำเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์เข้ามาประยุกต์กับการศึกษานิราศเมือง แกลง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาและนักท่องเที่ยวที่ต้องการตามรอยนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ งานวิจัยชิ้นนี้นอกจากจะมีประโยชน์ด้านการศึกษาแล้ว ยังมีประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการทำโครงการ

1. เพื่อจัดทำแผนที่เส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่ รวมถึงตำแหน่งหมุดกวีตามสถานที่ที่สุนทรภู่เดินทางผ่านในเรื่องนิราศเมืองแกลง
2. เพื่อศึกษาการรับรู้เชิงพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดินบนพื้นที่ผ่านวรรณคดีของสุนทรภู่
3. เพื่อประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการศึกษาวรรณคดีอันทรงคุณค่าของไทย

1.3 สมมติฐาน

พื้นที่ในวรรณกรรม (พื้นที่ในอดีต) นั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในปัจจุบัน โดยเปลี่ยนจากพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ และเขตชุมชนเล็กๆ เป็นพื้นที่เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเช่นห้างร้าน บริษัท หรือโรงงานอุตสาหกรรม และเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลหรือพื้นที่รองรับการอยู่อาศัย มีการรวมกลุ่มชุมชนหรือหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเทคโนโลยี และสาธารณูปโภคที่ทันสมัยเข้าถึง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ศึกษา จังหวัดระยองตามสถานที่ที่สุนทรภู่บรรยายในนิราศเมืองแกลง ดังนี้ (รูปกรณ โสธนะ 2549: 9-21)

หมุดกวีจุดที่ 1 บางไผ่ สถานที่ตั้งบ้านชากหมากริมเส้นทางที่ใช้เดินสัญจรไปตำบลชากแง้ว อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี อยู่ใกล้กับวัดชากหมากในปัจจุบัน

หมุดกวีจุดที่ 2 พงศ์ สถานที่ตั้งอยู่บนเส้นทางที่ตัดจากบ้านชากหมากออกมาวัดเนินกระปรอก ตำบลสำนักท้อน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยองในปัจจุบัน

หมุดกวีจุดที่ 3 พุศร สถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับเขาภูธรในปัจจุบัน บริเวณริมถนนสายชากหมาก - เนินกระปรอก ตำบลสำนักท้อน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 4 ห้วยอีร้า สถานที่ตั้งปรากฏชื่อในทำเนียบของกรมการปกครองคือหมู่ที่ 5 บ้านยายร้า ตำบลสำนักท้อน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 5 ห้วยพูน สถานที่ตั้งปัจจุบันอยู่บนเส้นทางสายชากหมาก - เนินกระปรอก ห่างจากพุศรประมาณ 4 กิโลเมตร อยู่ในเขตตำบลสำนักท้อน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 6 ชากลูกหญ้า สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณหน้าวัด ชากลูกหญ้า หมู่ที่ 3 บ้านชากลูกหญ้า ตำบลห้วยโป่ง เขตเทศบาลตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 7 ชากขาม สถานที่ตั้งหมู่ที่ 2 บ้านชากขาม ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง (อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเขตเทศบาลตำบลมาบตาพุด)

หมุดกวีจุดที่ 8 ห้วยโป่ง สถานที่ตั้งอยู่หลังโรงเรียนวัดห้วยโป่ง หมู่ที่ 3 บ้านห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง (อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลมาบตาพุด)

หมุดกวีจุดที่ 9 ห้วยพร้าว สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณปากทางเข้าโรงไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ใกล้บ้านพักพนักงานปตท. ริมถนนสายนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด - ปลวกแดง เขตเทศบาลตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 10 สุนัขกะบาก สถานที่ตั้ง กลางหมู่บ้าน สำนักกะบาก หมู่ที่ 5 ตำบลทับมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง (อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลมาบตาพุด)

หมุดกวีจุดที่ 11 บ้านทัพม้า สถานที่ตั้งอยู่บริเวณวัดทับมา ริมถนนสายบางนาตราด หมู่ที่ 4 ตำบลทับมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 12 ระยอง สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณทางเข้า ห้างสรรพสินค้า บีคซี ใกล้สี่แยกเกาะกลอย ถนนสาย 36 บางนาตราด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 13 บ้านเก่า สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณวัดบ้านเก่า หมู่ที่ 3 ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 14 บ้านนาตาขวัญ สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณหน้าวัดนาตาขวัญ หมู่ที่ 1 ตำบลนาตาขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 15 บ้านแลง สถานที่ตั้ง ปากทางเข้าหมู่บ้านหมู่ที่ 1 คือบ้านโหนดตาเหาะ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 16 บ้านตะพง สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณสวนหย่อมใกล้สามแยกทางเข้าหมู่บ้านยายดา - หนองกบ หมู่ที่ 1 ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 17 ทุ่งกระทอลอ สถานที่ตั้ง อยู่ริมเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านช้างชนฯ กับหมู่ในไร่ หมู่ที่ 5 ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 18 คลองกรุ่น สถานที่ตั้ง ชายทะเลใกล้ปากคลอง กรุ่น ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง (อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลเพ)

หมุดกวีจุดที่ 19 อ่าวสมุทร สถานที่ตั้ง อยู่ริมทะเล สุดหาดหน้าศาลเจ้าปู่ไถ่กิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลแกลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง (อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลแกลง - กะเจด)

หมุดกวีจุดที่ 20 บ้านแกลง สถานที่ตั้ง บริเวณ 4 แยกทางเข้าหมู่บ้านท่าเรือแกลง บ้านแกลงหรือบ้านท่าเรือแกลง หมู่ที่ 3 ตำบลแกลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 21 ตะพานยายเหม สถานที่ตั้ง อยู่บริเวณปากทางริมถนนที่ตัดจากมาบเหลาชะโอน ไปออกพลงไสว ตำบลชากพง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 22 แหลมทองหลาง สถานที่ตั้ง ริมทะเลฝั่งตรงข้ามถนนของโรงแรมหินสายน้ำใส บ้านพลงไสว ตำบลชากพง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 23 ปากลาวน สถานที่ตั้งบริเวณใกล้สำนักงานเทศบาลสุนทรภู่ ตำบลสุนทรภู่ อำเภอ
แกลง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 24 บ้านกร่ำ สถานที่ตั้งบริเวณหน้าอนุสาวรีย์สุนทรภู่ ริมถนนทางเข้าประตูด้าน
ซ้ายมือ ตำบลกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 25 บ้านพงค้อ (แกลง) สถานที่ตั้ง หน้าวัดเนิน ฆ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลเนิน ฆ้อ อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

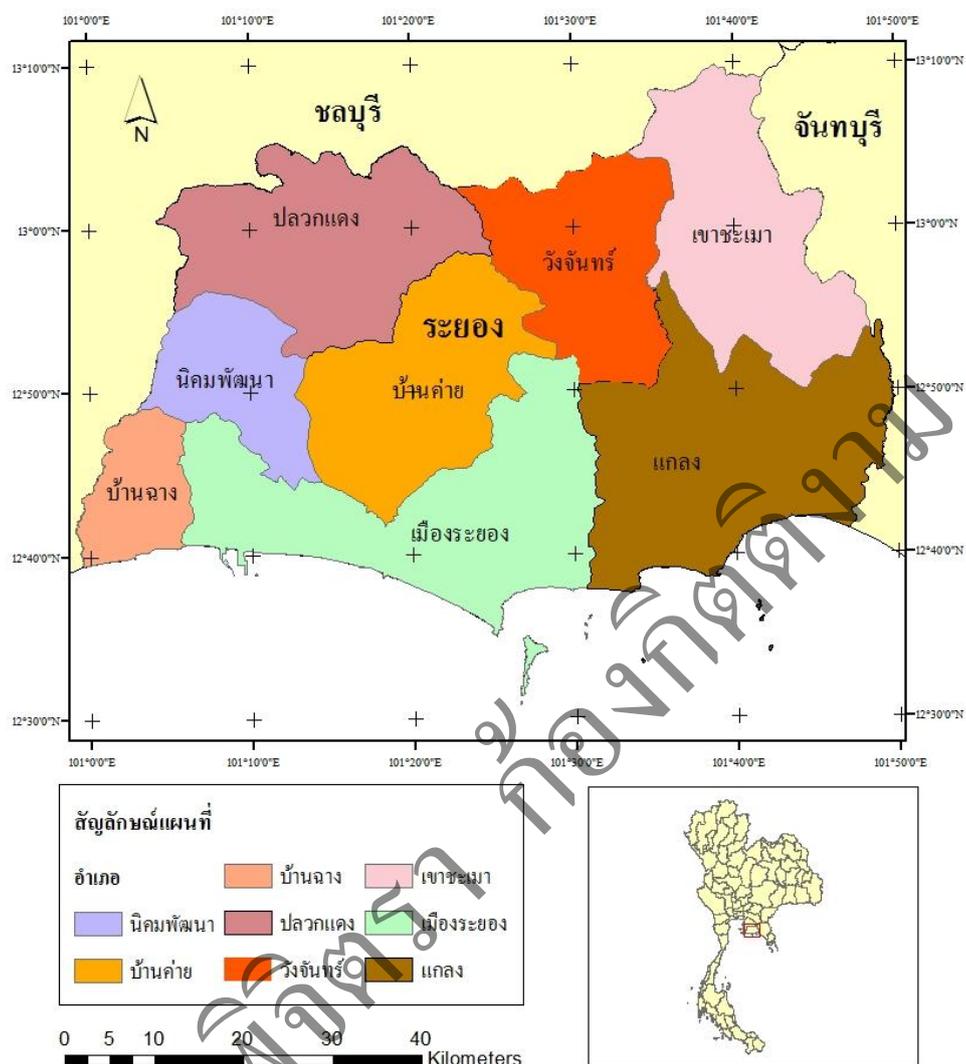
หมุดกวีจุดที่ 26 บ้านพงอ้อ (พลงช้างเผือก) สถานที่ตั้งบริเวณหน้าวัด พลงช้างเผือก หมู่ที่ 7 ตำบล
ทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

หมุดกวีจุดที่ 27 ดอนเค็ด (โพธิ์ทอง) สถานที่ตั้งวัดโพธิ์ทอง ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัด
ระยอง

หมุดกวีจุดที่ 28 แหลมแม่พิมพ์ สถานที่ตั้งบริเวณชายหาดแหลมแม่พิมพ์ ตำบลกร่ำ อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

น.ส.พิจิตรา กองกิตติขาม

แผนที่แสดงขอบเขตอำเภอ จังหวัดระยอง

ภาพที่ 1.4 แผนที่แสดงขอบเขตอำเภอ จังหวัดระยอง

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษาโครงการ

1. แนวคิดเรื่อง Relative space
2. แนวคิดเรื่อง Kant's space
3. แนวคิดเรื่อง Landscape in literature
4. แนวคิดเรื่อง Landscape as text
5. แนวคิดเรื่อง Space - Time Relationship

1.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

สัปดาห์	เดือน																						
	พฤศจิกายน				ธันวาคม				มกราคม				กุมภาพันธ์				มีนาคม						
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4			
กำหนด ปัญหา	รวบรวม ข้อมูล																						
				ออกภาคสนาม																			
								วิเคราะห์และจัดทำ แผนที่ด้วย โปรแกรม GIS															
												สรุปผล											
																นำเสนอ							

ตารางที่ 1.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

น.ส.พิชิตรา กองกิตติงาม

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเรื่อง Relative space

แนวคิดเรื่อง Relative space เป็นแนวคิดที่ใช้ในงานภูมิศาสตร์สมัยใหม่เป็นจำนวนมาก Relative space คือที่ตั้งของปรากฏการณ์ที่แตกต่างกัน โดยที่วัตถุนั้นพื้นที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุหรือสิ่งอื่น ๆ บนพื้นที่นั้นๆ ความสัมพันธ์นั้นๆ บอกได้ด้วยระยะทาง ค่าเงิน ความสามารถในการเข้าถึง และทิศทาง เป็นพื้นที่ที่คงอยู่ด้วยตนเองไม่ได้ จะต้องมีวัตถุหรือเหตุการณ์อยู่ ร่วมกับบนพื้นที่นั้นในลักษณะที่สัมพันธ์กัน ในรูปแบบกระบวนการทางพื้นที่ที่จะเกิดเป็นพื้นที่ ทำให้พื้นที่ในแนวคิดแบบ Relative space นั้นยากที่จะระบุตำแหน่งที่แน่นอนลงในแผนที่ (Meentemeyer, 1989 อ้างถึงใน การบรรยายในวิชา Society and space 2557)

2.2 แนวคิดเรื่อง Kant's space

แนวคิดเรื่อง Kant's space คือแนวคิดที่ Immanuel Kant ได้เปลี่ยนแนวความคิดที่ว่าศูนย์กลางของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษา ไม่ใช่พื้นที่หรือสิ่งที่ต้องการศึกษา

เดิมทีผู้ศึกษาท่านอื่นๆ จะตั้งพื้นที่หรือสิ่งที่ต้องการศึกษาให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้หรือเป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้ หมายถึงหากศึกษาเรื่องนิราศเมืองแกลงก็จะให้นิราศเมืองแกลงเป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้ส่วนผู้ศึกษามีหน้าที่ศึกษาและเข้าใจตามสิ่งที่นิราศเมืองแกลงสื่อออกมาให้ผู้ศึกษาเข้าใจ ในทางตรงกันข้าม Immanuel Kant ได้เปลี่ยนแนวความคิดดังกล่าวโดยตั้งผู้ศึกษาเป็นศูนย์กลางของการศึกษาหรือศูนย์กลางขององค์ความรู้แทน หมายถึงพื้นที่หรือสิ่งที่ต้องการศึกษานั้นเกิดจากตัวผู้ศึกษาเองไม่ได้เกิดจากสิ่งที่มันเป็นอยู่ หรือพื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่ ตั้งอยู่ตรงนั้นแต่เป็นสิ่งที่เรารู้อยู่แล้ว เช่นการเขียนตัวเลข เราก็จะรู้อยู่แล้วว่าจะต้องเขียนอย่างไร

แนวคิดเรื่อง Kant's space เช่นในการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่นั้น ศูนย์กลางอยู่ที่มนุษย์และการรับรู้ของมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่ต้องการศึกษาอย่างพื้นที่ ดังนั้น Kant's space จึงเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าพื้นที่นั้นเกิดจากผู้ที่ต้องการศึกษาและผู้ที่ต้องการศึกษานั้นได้กำหนดการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ไว้แล้ว ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่รับรู้ได้จากประสบการณ์ภายนอกหรือสิ่งรอบตัว (การบรรยายในวิชา Society and space 2557)

2.3 แนวคิดเรื่อง Landscape in literature

แนวคิดเรื่อง Landscape in literature เป็นการมอง Landscape ผ่าน ศิลปะหรือวรรณคดี โดย landscape ในศิลปะหรือวรรณคดีนั้นเกิดจากความคิดหรือจินตนาการของผู้สร้างหรือผู้เขียนบันทึก ซึ่ง landscape ในศิลปะหรือวรรณคดีนี้เองเป็นตัวสะท้อนวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของคนหรือชุมชนในพื้นที่ใดที่หนึ่งยุคนั้นๆ (การบรรยายในวิชา Society and space 2557)

2.4 แนวคิดเรื่อง Landscape as text

แนวคิดเรื่อง Landscape as text เป็นการมอง landscape เป็นข้อความหรือสัญลักษณ์ที่ผู้อ่านสามารถตีความความหมายและพลังที่ซ่อนอยู่ได้แตกต่างกัน โดย Duncan ได้อธิบายไว้ว่า landscape ทำหน้าที่เป็นระบบความหมายที่ให้ผู้คนค้นหาและตีความระบบทางสังคมของผู้คนบน landscape และความหมายที่ได้จากการศึกษาใน landscape แต่ละที่นั้นจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมบน landscape นั้น อย่างไรก็ตามการตีความความหมายและสัญลักษณ์ใน landscape นั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว สามารถอ่านและตีความได้ในหลายๆ ความหมาย ขึ้นอยู่กับบุคคล ภูมิหลัง และประสบการณ์ของผู้ตีความนั้นๆ ในการตีความหมายและสัญลักษณ์นั้นผู้ตีความจะต้องเข้าใจสัญศาสตร์ (Semiotics) ซึ่งสัญศาสตร์ที่แสดงใน landscape เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงและส่งข้อความถึงเอกลักษณ์ คุณค่า ความเชื่อ และการปฏิบัติในยุคสมัยนั้นๆ สัญลักษณ์ที่สื่อออกมาอาจมีความแตกต่างกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร บางสัญลักษณ์อาจเห็นแล้วสามารถเข้าใจได้ทันทีและบางสัญลักษณ์อาจต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์จึงจะเข้าใจได้ (การบรรยายในวิชา Society and space 2557)

2.5 แนวคิดเรื่อง Space - Time Relationship

แนวคิดเรื่อง Space - Time Relationship คือการมองพื้นที่ควบคู่ไปกับเวลาโดยเป็นการหาความสัมพันธ์ของสังคมกับพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา เป็นการศึกษาถึงกระบวนการทางโครงสร้างที่ต่อเนื่องกันโดยศึกษาผ่านวัตถุหรือสิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ซึ่งดำรงอยู่ในเวลาเช่นกัน ดังนั้นพื้นที่และเวลาจึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหว (Movement) และการเคลื่อนซึ่งดำรงอยู่ในเวลานั้นเองเป็นตัวก่อให้เกิดพื้นที่เช่นมั่วว้าง มั่วเป็นวัตถุซึ่งเคลื่อนที่ ทุกย่างก้าวในขณะที่มั่วว้างจะเกิดรอยเท้าขึ้นบนพื้นที่ผ่านช่วงเวลาต่างๆ พื้นที่และเวลาจึงมีความสัมพันธ์กันเพราะการเคลื่อนที่ของมั่วผ่านช่วงเวลาต่างๆ เกิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ที่มั่วว้างผ่าน เช่นเดียวกันพื้นที่หรือสถานที่ที่สุนทรภู่เดินทางผ่านในอดีตก็มีการเปลี่ยนแปลงไปใน

ปัจจุบันตามช่วงเวลาที่ย่เปลี่ยนไป และเวลากับการเคลื่อนที่หรือเคลื่อนไหวของมนุษย์หรือสิ่งต่างๆ ในชุมชน นั้นเองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ผ่านช่วงเวลาต่างๆ

การศึกษาตามแนวคิดเรื่อง Space - Time Relationship เช่นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปแบบของพื้นที่ในช่วงเวลาต่างๆ (การบรรยายในวิชา Society and space 2557)

2.6 โครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยอง

โครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยองเป็นโครงการโดยพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีซึ่งจัดทำขึ้นโดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยองและคณะทำงานของจังหวัดระยอง ได้แก่ อาจารย์อรพินท์ สว่างแจ้ง เลขานุการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง และกวีจังหวัดกวีจังหวัดระยอง 3 ท่าน คืออาจารย์อำนาจ มณีแสง อาจารย์อุดม นัทธีประทุม และอาจารย์รุปรักษ์ โสธนะ โดยได้ออกสำรวจ เส้นทางที่สุนทรภู่เคยเดินผ่านและเขียนไว้ในนิราศเมืองแกลง และทำการจัดทำสื่อแสดงอันเป็นสัญลักษณ์ แห่งการเดินทางผ่านตำบลและสถานที่ต่างๆ ที่สุนทรภู่บันทึกไว้ในนิราศเมืองแกลง และกำหนดจุดจารึกบท กลอนในนิราศที่กล่าวถึงสถานที่นั้นๆ ไว้เฉพาะในเขตจังหวัดระยอง ทั้งหมด 28 จุด เรียกว่า “หมุดกวี”

การออกแบบหมุดกวีนั้นทำการออกแบบโดยอาจารย์อำนาจ หมั่นสมัครศิลปินดีเด่นจังหวัดระยอง สาขาทัศนศิลป์ด้านศิลปะ โดยหมุดกวีจัดทำด้วยแผ่นหินแกรนิตสีดำขนาด 60 x 90 เซนติเมตร จารึกบทกวี และทำการกำหนดจุดตั้งไว้ตามตำบลและสถานที่ต่างๆ ที่สุนทรภู่กล่าวไว้ในนิราศเมืองแกลง โดยคาดการณ์ ว่าอนาคตจะเกิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง ซึ่งโครงการนี้ต่อมาได้รับความร่วมมือจากเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ตามเส้นทางที่สุนทรภู่เดินผ่านในการร่วมมือ ร่วมใจกันสร้างหมุดกวีไว้

นอกจากนี้โครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยองยังได้ทำการตีความและรวบรวมข้อมูลจากการตีความ นิราศ วัฒนธรรมในนิราศ และชื่อดั้งไม้และสรรพสัตว์ต่างๆ ในนิราศไว้ด้วย (รุปรักษ์ โสธนะ 2549: 9)

2.7 The Personality of France

The Personality of France เป็นหนังสือที่บรรยายเกี่ยวกับ landscape ของประเทศฝรั่งเศสผ่าน P. Vidal De La Blache ซึ่งเป็นผู้เขียน ทำให้ผู้ที่อ่านหนังสือเล่มนี้สามารถเข้าใจ landscape และลักษณะการใช้ ชีวิตของผู้คนหรือสังคมในประเทศฝรั่งเศสผ่านหนังสือเล่มนี้ได้ เช่นเดียวกันในประเทศไทยผู้ศึกษาหรือ

ผู้อ่านนิราศเมืองแกลงอาจเข้าใจ landscape จังหวัดระยองในสมัยนั้นผ่านสุนทรภู่ซึ่งเป็นผู้เขียนหรือจดบันทึกถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ สังคมวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และชุมชนในสมัยนั้นได้

นิราศเมืองแกลงซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางที่บันทึกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ การตั้งถิ่นฐานชุมชน ความเชื่อ อาชีพ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในสมัยนั้นโดยเฉพะในภาคตะวันออกของประเทศไทย ดังนั้นผู้ทำการศึกษาจึงอาจสามารถเข้าใจได้ถึงลักษณะทางพื้นที่ สังคมวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนและสิ่งมีชีวิตได้จากการอ่านนิราศเมืองแกลง

2.8 นิราศตามรอยสุนทรภู่

นิราศตามรอยสุนทรภู่เป็นนิราศที่แต่งขึ้นโดยคณะผู้ทำงานในโครงการตามรอยสุนทรภู่ระยอง ประกอบด้วยอาจารย์อำนาจ มณีแสง อาจารย์อุดม นัทธีประทุม และอาจารย์รูปกรณ์ โสธนะ โดยนิราศตามรอยสุนทรภู่นั้นเป็นการเดินทางของคณะผู้ทำงานตามเส้นทางที่ได้ทำการศึกษาและคาดว่าสุนทรภู่ได้เดินทางผ่านเมื่อครั้งเดินทางมาระยองตามรอยนิราศเมืองแกลง ในนิราศตามรอยสุนทรภู่นั้นได้มีการบันทึกถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศเมืองแกลงและสภาพพื้นที่ในขณะที่ยังทำงานในเส้นทางในการสำรวจ

2.9 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดระยอง

2.9.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดระยอง

จังหวัดระยอง เริ่มปรากฏชื่อในพงศาวดารเมื่อปี พ.ศ.2113 ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา จากหลักฐานที่นักโบราณคดีได้พบพบคือ ซากศิลาแลงตุ้มที่ยังหลงเหลืออยู่ในเขตอำเภอบ้านค่าย อันเป็นศิลปะการก่อสร้างแบบขอม ทำให้นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเมืองระยองน่าจะก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 1500 ในยุคที่ขอมมีอาณาภาพเืองฟูแลบดินแดนสุวรรณภูมิ ระยองมีชนพื้นเมืองคือชาวชอง ซึ่งเป็นเผ่าที่อาศัยอยู่กระจายโดยทั่วไปในภาคตะวันออก ในประวัติศาสตร์ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงเมืองระยองในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ระหว่างที่กรุงศรีอยุธยาใกล้จะเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ 2

ในสมัยพระเจ้าเอกทัศ ในเดือนยี่ปี พ.ศ.2309 พระยาวชิรปราการ หรือ พระยาตาก พร้อมไพร่พลประมาณ 500 คน ได้ตีฝ่าวงล้อมทัพพม่า มุ่งสู่ตะวันออกมาหยุดพักไพร่พลที่เมืองระยอง และได้ปราบปรามคณะกรรมการเมืองที่แข็งข้อยึดเมืองระยองได้ จากความสามารถครั้งนั้น เหล่าทหารจึงยกย่องให้เป็น “เจ้าตากสิน” ก่อนเดินทางไปยังเมืองจันทบุรี เพื่อยึดที่ดินในการกอบกู้อิสรภาพคืนจากพม่าได้ในปี พ .ศ. 2113 (สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

2.9.2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดระยอง

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดที่วางตัวในแนวอนตั่งอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย อยู่ห่างจาก กรุงเทพมหานคร 179 กิโลเมตร มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร และมีเนื้อที่ 3,552 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,220,000 ไร่ ระยองเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยมีทะเลชายหาด มีเกาะที่สวยงามและระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ อีกทั้งมีผลไม้ชั้นยอด และเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหลักของประเทศ (สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

เดิมทีจังหวัดระยองจะเป็นที่รู้จักในฐานะเมืองแห่งผลไม้ดีของภาคตะวันออก ไม่ว่าจะเป็นมังคุดทุเรียน เงาะ รวมทั้ง อาหารทะเลสด แปรรูป กะปิ น้ำปลา เนื่องจากความเหมาะสมของสภาพดินฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวยและสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม ฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดคือเกษตรกรรม การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม (สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

2.9.3 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดระยองมีภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งที่เกิดจากการทับถมของตะกอนบริเวณแอ่งลุ่มน้ำระยอง และที่ลาดสลับเนินเขาและภูเขา มีลักษณะเป็นลอนลูกคลื่นสูงต่ำสลับกันไป โดยมีพื้นที่ ทิวเขา 2 แนว คือ ทิวเขาชะเมาทางทิศตะวันออก ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,035 เมตร และทิวเขาที่อยู่ประมาณกึ่งกลางของตัวจังหวัดเป็นแนวยาวจากอำเภอเมืองระยองขึ้นไปทางเหนือจนสุดเขตจังหวัด มีแม่น้ำสายสั้นๆ ซึ่งเกิดจากเทือกเขาจันทบุรีและเทือกเขาบรรทัด ไหลลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำบางประกง แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำระยอง เป็นต้นลักษณะชายฝั่งทะเลมีหาดทรายสวยงามและมีเกาะใหญ่น้อยเรียงรายเลียบตามแนวชายฝั่งนับเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ (สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

2.9.4 อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อเขตอำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ่อทอง อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

ทิศใต้ ติดชายฝั่งอ่าวไทย ยาวประมาณ 100 กิโลเมตร

ทิศตะวันออก ติดต่อเขตอำเภอนายายอาม อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อเขตอำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

(สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

2.9.5 ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดระยองมีลักษณะภูมิอากาศ แบบมรสุมเขตร้อน ลมทะเลพัดผ่านตลอดปี อากาศอบอุ่น ไม่ร้อนจัดบริเวณชายฝั่งทะเลเย็นสบาย ในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมของทุกปี สามารถเก็บน้ำไว้ในอ่างเก็บน้ำเพียงพอสำหรับการใช้อุปโภคบริโภคและอุตสาหกรรมได้ตลอดทั้งปี (สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

2.9.6 การปกครองและประชากร

แบ่งเขตการปกครองเป็น 8 อำเภอ โดยประกอบด้วย 54 ตำบล 439 หมู่บ้าน 80 ชุมชน ส่วนด้านการปกครองท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 22 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 42 แห่ง ประชากรของจังหวัดระยอง ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2550 มีทั้งสิ้น 583,470 คน เป็นชาย 288,098 คน คิดเป็นร้อยละ 49.38 เป็นหญิง 295,372 คนคิดเป็นร้อยละ 50.62 ของประชากรทั้งหมด อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมือง มีจำนวน 224,850คน อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอเขาชะเมา มีจำนวน 22,915 คน จำนวนครัวเรือนทั้งจังหวัดรวม 281,344 ครัวเรือน อำเภอเมืองระยองมีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ 437 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร รองลงมาคือ อำเภอบ้านฉาง 224 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดคืออำเภอปลวกแดง และอำเภอวังจันทร์ 63 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร จากการคาดการณ์ว่าประชากรของจังหวัดระยองจะเพิ่มขึ้น 638,017 คนในปี 2560 แต่ใน สภาพความเป็นจริง จังหวัดระยองมีประชากรมากกว่าตัวเลขในทะเบียนราษฎรไม่ต่ำกว่า 300,000 คน ทั้งนี้เกิดจากการอพยพเข้ามาในแรงงานภาคอุตสาหกรรมและการบริการ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม (สำนักงานจังหวัดระยอง [ม.ป.ป.])

2.10 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนิราศเมืองแกลง

นิราศเมืองแกลงถือเป็นนิราศเรื่องแรกที่สุนทรภู่ได้ประพันธ์ไว้ เมื่อปีพ.ศ.2349 หลังจากที่พ้นโทษออกมาจากความผิดที่ได้แอบรักใคร่ชอบพอกับแม่จันซึ่งเป็นนางข้าหลวงในวังหลัง เมื่อกรมพระราชวังหลังเสด็จทิวงคต นิราศเมืองแกลงเป็นบันทึกเรื่องราวการเดินทาง เมื่อครั้งที่สุนทรภู่เดินทางกลับไปพบบิดา ที่จากกันนานกว่า 20 ปีหลังจากที่หย่าขาดกับมารดาของสุนทรภู่ซึ่งบิดาของสุนทรภู่ได้บวชเป็นพระ อยู่ที่เมืองแกลง จังหวัดระยอง โดยขณะที่สุนทรภู่เดินทางผ่านสถานที่ใดก็จะบรรยายสภาพหรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นผ่านบทกลอนนิราศ นิราศเมืองแกลงนั้นเป็นเรื่องราวการเดินทางของสุนทรภู่ที่มีการบรรยายถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการตั้งถิ่นฐานของคนในสมัยนั้น โดยมีเส้นทางการเดินทางตั้งแต่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ชลบุรี จนไปถึงระยอง

2.11 เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงที่นำมาใช้ในโครงการ

เนื้อที่จากนิราศเมืองแกลงที่นำมาใช้ในโครงการนี้เป็นช่วงที่สุนทรภู่เดินทางเข้าสู่ระยองเป็นต้นไป ดังนี้

<p>จุดที่ 1 บางไผ่ ถึงบางไผ่ไม่เป็นไผ่เป็นไพรชฎ ต้องข้ามธารผ่านเดินเนินวนา</p>	<p>แสนสงัดเงียบในไพรพฤษยา อรัญวาท่างวังในกลางดง</p>
<p>จุดที่ 2 พงค้อ ถึงพงค้อคอเขาเป็นโขดเขิน ส่งกระทิงหลังโคกเป็นโตรกตรง แต่ข้ามห้วยเหวผาจนขาขัด ทิ้งรากยางขวางโคงตะโขงโคน</p>	<p>ต้องขึ้นเนินภูผาป่าระหง เมื่อจะลงก็ต้องวิ่งเหมือนลิงโลน ต้องกำคัดวิ่งเดินดั่งเส้นโขน สะดุดโคนโศดข้ามไปตามทาง</p>
<p>จุดที่ 3 พุศร ถึงพุศรสาครเป็นพวยพุ คูซึ่งใสไหลเชี่ยวเป็นเกลียวกลาง แล้วขึ้นเนินเดินในดงไม้หอม ยามพระพายชายเขยราเพยพา เหมือนกลิ้งปรางนางปนสุคนธ์รื่น ถอนสะอื้นย่นเต็ดลำควนคม</p>	<p>น้ำทะลุออกจากชะวากขวาง ลไปบางซุบซิบกับอุรา สะพรั่งพร้อมปรูปรายปฤษณา หอมบุปผารื่นรื่นชื่นอารมณ์ คิดถึงคืนเคียงน้องประคองสม พีนึกชมต่างนางไปกลางไพร</p>
<p>จุดที่ 4 ห้วยอีร้า ถึงห้วยอีร้าและช้ำล้วนสายหยุด กะมองกะเมงนมแมวเป็นแถวไป สะท้อนหล่นใต้ต้นออกเกลื่อนกลิ้ง ต่างเก็บเกี่ยวเปรี้ยวปราชเสียวก่ายกอง</p>	<p>ดอกนั้นสุดที่จะดกดูไสว ล้วนลูกไม้กลางป่าทั้งหว่าพลอง ฝูงค้างคองกินเล่นเป็นเจ้าของ แต่โดยดลเองเลือกชิมจนอ้มไป</p>
<p>จุดที่ 5 ห้วยพูน ถึงโตรกตรวยห้วยพูนจะหยุดร่อน เรียกกันดูด้วยไม่รู้ว่าสัตว์ใด มันเห็นหน้าทำตากระปริบนิ่ง รู้ว่าแรดกินหนามให้คร้ามกลัว</p>	<p>เห็นแรดนอนอยู่ในดงให้สงสัย เห็นหน้าใหญ่อย่างจระเข้ตะคุ่ตัว เห็นหลายสิ่งคอคางทั้งหางหัว ขยับตัววิ่งพัลวันไป</p>

จุดที่ 6 ซากลูกหญ้า

สักครู่หนึ่งถึงชะวากซากลูกหญ้า
แต่ล้วนทากตะและรำล้าฟูไพร
กระโดดเผาเกาะผับกระหับคืบ
ปลดที่ตื่นติดขาระอาแรง

ล้วนพฤษายางยุงสูงไสว
ไต่ใบไม้ยุ่งยามกลางแปลง
ถีบกระที่บมีใครหลุดสุดแสง
ทั้งขาแข้งเลือดโซมชโลมไป

จุดที่ 7 ซากขาม

ออกเดินถี่หนีทากถึงซากขาม
เห็นรอยคนแรมค้ำอยู่กลางไพร
เห็นลิงค่างบ้างชะนีวะหวัดโหวย
เสียงศั้วศั้วตัวเมียเที่ยวโยนกาย
ไอ้ชะนีเวทนาเที่ยวหาศั้ว
ชะนีเพรียกเรียกชายอยู่ปลายยาง
เห็นป่าสูงฝูงนกในดงดึก
จักจั่นร้องพร้องเพราะเสนาะไพร
พฤษยาเบียดเสียดสีดังปีแก้ว
สลับฟังวังเวงเป็นเพลงเพลิน

เป็นสนามน้ำท่าได้อาศัย
ขึ้นต้นไม้หักรังไว้เรียงราย
กระหิมโหยห้อยไม่น่าใจหาย
เห็นคนอายแอบอิงกับกิ่งยาง
เหมือนตัวผีจากน้องให้หมองหมาง
พี่เรียกนางนุชน้องอยู่ในใจ
หวนระลึกถึงสุคน้ำตาไหล
ทั้งเสียงไถเลื่อนขันสนั่นเนิน
วิเวกว่าหว่างลำเนาภูเขาเงิน
ต้องรีบเดินโดยด่วนด้วยจวนเย็น

จุดที่ 8 ห้วยโป่ง

ถึงห้วยโป่งเห็นธารละหานไหล
มีกรวดแก้วแพรวพรายรายกระเด็น
ขึ้นอารมณ์ชมเชยเลยลีลาศ
ทั้งสองข้างมรคาป่าระกำ
หอมบุปผาสาโรชมารื่นรื่น
แม่นอยู่เคียงเวียงชัยเห็นไม่พอ
ทลายลูกสุกแลดูแออัด
มันแสนเปรี้ยวเบี้ยวหน้าเข้าหากัน

คงคาไหลปลาวายคล้ายคล้ายเห็น
บ้างแลเห็นเป็นสิบลูษราคัม
พระพายพาดพัดเรื่อยมาเฉื่อยฉ่ำ
สล้างลำแลสลับอยู่กับกอ
ต่างหยุดยั้งใจหายเสียดายหนอ
จะตัดต่อเรือเล่นเล่นตามกัน
เอาดาบตัดชิมไปในไพรสัณฑ์
ออกเข็ดฟันเป็นจะตายด้วยรายชิม

จุดที่ 9 ห้วยพร้าว

ถึงห้วยพร้าวเท่าเมื่อออกเลื่อยลำ
สุริย์ฉายบ่ายเขื่องเมืองประจิม
ออกเดินรีบถีบถอนไปทุกอย่าง
ด้วยครั้นครึกพฤษาลดาพวง

เห็นผิฝ้าฝนย้อยลงหิมหิม
อูระปี่มศรปักสลักทรวง
กลัวจะค้ำค้ำลงในดงหลวง
ไม่เห็นดวงสุริยาเวลาไร

จุดที่ 10 สุนัขกะบาก (สำนักกะบาก)

พอเต็มดั่งถึงสุนัขกะบากนั้น

เห็นรอยคนปนควายค้อยคลายใจ
แต่อย่างย้ายทรายฝุ่นขุ่นยุบ
ยิ่งจวนเย็นเส้นสายให้ตายดิ่ง
ออกปากช่องห้องทู่ที่ตลิ่ง
ด้วยล้าเลื่อยเหนืออ่อนนอนระ เนน
ผลัดกันทำยำเหยียบแล้วยื่นหยัด
ค้อยอย่างเท้าก้าวเขยอกคูเกกเก

จุดที่ 11 บ้านทับมา

เป็นทุ่งแถวมีแนวแม่น้ำอ้อม
เป็นเนินสวนล้วนเหล่ามะพร้าวตาล

จุดที่ 12 ระยอง

พอสิ้นดงตรงปากออกปากช่อง

จุดที่ 13 บ้านเก่า

แหวะเข้าย่านบ้านเก่าค้อยเบาใจ
ฝ่ายนายแสงถึงตำแหน่งสำนักน่อง
พี่ว่าแห้วเอกอนาทร
ครั้นรุ่งเช้าทำวมทั้งสองข้าง
อยู่ระของสองวันสู๊กลิ้นกลืน
นายแสงหนีลืหลบไม่พบเห็น
น้อยหรือเพื่อนเหมือนจะร่วมชีवालัย
จึงกรวดน้ำร่ำว่าต่ออาวาส
มาลวงกันปลิ้นปลอกหลอกทั้งเป็น
เดชะสัตย์อธิษฐานประจานแจ้ง
เหมือนซื้อตั้งหลังพิหารเขียนถ่านไฟ
แล้วชวนสองน้องรักร่วมชีวิต
จากระของย่องตามกันสามคน

รอยเขาพันพฤษยาอยู่อาศัย
รู้ว่าไกลออกดงเดินตะบึง
ยิ่งเหยียบฟูบขานแจ้งให้แจ้งจึง
คูเหมือนหนึ่งเหยียบโคลนให้โอนเอน
ต่างเกลือกกลิ้งลงทิ้งรถถกเขมร
จนสุริยเอนทร์ลับไม้ชายทะเล
กระดุกคัดฝัวะเผาให้ไฟเผา
ออกโซเซเดินข้ามตามตะพาน

ระยะห่อมเคหาน่าตนาน

เข้าลับบ้านทับมาลีลาไป

ถึงระยองเหย้าเรือนคูไสว

เขาจุดได้ต้อนรับให้หลับนอน
เขายิ้มย่องชมหลานคลานสลอน
ด้วยจะจรต่อไปเป็นหลายคืน
จะย่องอย่างสุดแรงจะแจ้งขึ้น
ค้อยแซมชื่นชวนกันว่าจะคลาไคล
โอ้แสนเจ็ญคิดน่าน้ำตาไหล
มาสุญใจจำจากเมื่อยากเย็น
อันชายชาตินี้หนอไม่ขอเห็น
จะชี้เช่นชั่วช้าให้สาใจ
ให้เรียกแสงเทวทัตจนตัดขัย
ด้วยน้ำใจเหมือนมินหม้อทรชน
ให้เปลี่ยวจิตไม่แจ้งรู้แห่งหน
เลียบถนนคันทนาป่าไร่ไร

จุดที่ 14 บ้านนาตาขวัญ
ถึงบ้านนาตาขวัญสำคัญแน่
เขานี้วิวแนวทิวหนทางไป

เห็นยายแก่เฒ่าตามสงสัย
ประจักษ์ใจจำแน่ดำเนินมา

จุดที่ 15 บ้างแลง
ถึงบ้านแลงทางแห้งเห็นทุ่งกว้าง

เพื่อนหนทางทวนทบทลบทหา

จุดที่ 16 บ้านตะพง
บุกตะแวกแฝกแซมกับหญ้าคา
มีเคหาอารามงามระรื่น

จนแดดกล้ำมาถึงย่านบ้านตะพง
ด้วยฟางพื้นพุ่มไม้ไพรระหง

จุดที่ 17 ทุ่งกระทะล่อ
ตัดกระพ้อห่อได้ทุกไร่กอง
เห็นสาวสาวชาวไร่เขาไถที่
แลจี่ไคลใส่ตาบเป็นคราบคอ
พี่สู่มินเดินตรงเข้าดงสูง
คิดถึงน้องหมองใจอาลัยลาญ
จะเสร้าน้อยคอยทำเป็นทุกขร้อน
พี่ก็แสนสุขยากลำบากมา
ต้องเวียนวงหลงทบทลบลี้แว
ระหกระเหินเดินภูวนาพลา
เสียงพิลิกครีครื้นกระหิมคลิ่น
เหล่าตันโปลงโงกทางกิ่งพิลล

พี่หลีกลงทางทุ่งกระทะล่อ
บ้างพาที่อือเออเสียงเหนอหนอ
ผ้าห่มห่อหมากแห้งดงเบงมาน
เสียงนกยูงเบญจวรรณขึ้นชันขาน
หมั่นแจ้งการว่าพี่จากอยุธยา
ถึงยามนอนยามกินถวิลหา
ทั้งเดินป่าปี่มกายจะวายวาง
ด้วยรกลีวห้วยหนองเป็นคลองขวาง
พอบททางลงถึงท้องทะเลวน
ร่วมระรื่นรูกษาพฤกษาสน
สล้างต้นเต็งตั้งสระพรั่งตา

จุดที่ 18 คลองกรุ่น
ถึงปากช่องคลองกรุ่นเห็นคลองกว้าง
เป็นชุมชุมหน้าน้ำเขาทำปลา

มีโรงร้างเรียงรายชายพฤกษา
ไม่รอร่ารับเดินดำเนินพลาง

จุดที่ 19 อ่าวสมุทร
ถึงศาลเจ้าอ่าวสมุทรที่สุดหาด

เลียบลีลาศขึ้นตามช่องที่คลองขวาง

จุดที่ 20 บ้านแกลง
ถึงบ้านแกลงถัดบ้านไปย่านกลาง
แต่ปากพลอดมือสอดขยุกขยิก

เห็นฝูงนางสานเสื่อนั้นเหลือใจ
จนมือหงิกงอแงไม่แบได้

เป็นช่วยบ้านสานส่งเข้ากรุงไกร
 พอพลบค่ำสำนักที่เรือนเพื่อน
 มุงด้วยไม้หวายโสมแสนพิกล
 ครั้นคนมาเอาหลังคาขึ้นคลุมคลี่
 เวลาค่ำล้าเหลือด้วยเสื่อวาง
 เขาคักจั่นชั้นในใส่สุนัข
 ยิ่งดึกฟังวังเวงวนาตอน
 จนรุ่งแจ้งแสงสายไม้หวายโศก
 จากสถานบ้านแกลงไปกลางดง
 เห็นรอกเตแต่เข้ตุนออกวุ่นวี่ง
 ลูกมะม่วงร่วงกลาดดาษกระเด็น
 อยู่ใกล้วังตั้งนี้นางสาวสาว

จุดที่ 21 ตะพานยายเหม

นึกดำเนินเดินกลางทางกันดาร
 เป็นทุ่งแหวแนวน้ำสัดกักกัน
 แล้วขึ้นข้ามตามตะพานสำราญใจ

จุดที่ 22 แหลมทองหลาง

คูร์มครีกพฤษยาป่าสงัด
 ต่างเพลิดเพลินเดินว่าเสภาพวาง
 เห็นไร่แดงแกล้งแหวเข้าริมห่าง
 พอเจ้าของแดง โมปะ โลปะโล

จุดที่ 23 ปากลาวน

แล้วภิญโญโมทนาลาตีลาศ
 ถึงปากช่องคลองน้ำเป็นสำคัญ
 ไม่หยุดยั้งตั้งหน้าเข้าปากกว้าง
 สดับเสียงถึงค่างครางคำรน

จุดที่ 24 บ้านกร้า

ถึงหย่อมย่านบ้านกร้าพอคำพลบ
 ขึ้นกระฎีที่สถิตท่านบิดา
 ศิโรราบกราบเท้าให้เปล่าจิต

เด็กผู้ใหญ่ทำเป็นไม่เว้นคน
 คูเหี้ยเรือนชาวแขวงทุกแห่งหน
 ไม่มีคนแล้วก็มีวันหลังคาวง
 คูก็ตีเร้วรดไม้ขัดขวาง
 ปีบมาข้างเรือนเหี้ยที่เรานอน
 มันหอบฮักคั้นโดยแล้วโหยหอน
 สังกเวชนอนมิใคร่หลับระงับลง
 บริโภคเสร็จสมอารมณ์ประสงค์
 ดันรังร่มขึ้นระรื่นเย็น
 เอาดินทิ้งไล่ทุบตะครุบเล่น
 เสียดายเป็นกลางไพรมิได้การ
 จะโน้มน้ำวักเก็บเกษมสวนต์

ถึงตะพานยายเหมสร้างที่กลางไพร
 จึงพากันลุยเลียบทะเลไหล
 ลงเลียบในดินเขาลำเนาทาง

ทะลุตัดตัดทะเลแหลมทองหลาง
 ถูกขุนช้างเข้าหอหัวรอเฮ
 ทำตามทางชักชวนให้สรวลเส
 สมคะเนกินแดงพอแรงกัน

ลงเลียบหาดปรีดีเปรมเกษมสันต์
 ตำแหน่งนั้นชื่อชะวากปากลาวน
 ไปตามทางโจดเงินเนินถนน
 เหมือนคนกรนโครกครอกทำลกอกตา

ประสบพบเผ่าพงศ์พวกวงศา
 กลืนน้ำตาก็ไม่ฟังเผ่าพรั่งพราย
 ราคานุกิจอาลัยมิใคร่หาย

ษะรอยกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราย
 มาพบพ่อท้อใจด้วยไกลแม่
 ชนนีอยู่ศรีอยุธยา
 ภูเขาขวางทางกั้นอรัญเวศ
 เดินกันดารปานปีมจะบรรลัย
 ท่านชูช่วยอวยพรให้พ่อแผ้ว
 อุตส่าห์ฝนไพลทาร์กษาตัว
 บรรดาเหล่าชาวบ้านประมาณมาก
 พุดถึงที่ตีโขยงโมยควาย
 ถามราคาพร้าขวานจะวานซื้อ
 ที่ชะงาคำหวานนานนานมี
 เวลาเช้าก็ชวนกันออกไป
 พอเวลาสายฉันทะวันชาย
 ทั้งแยบึงอ่องอ่างเนื้อค่างคั่ว
 ต้องอดสิ้นกินแต่ข้าวกับเต้าแดง
 อยู่บุรีนกินสำราญทั้งหวานเปรี้ยว
 แต่น้ำตาลมิได้พานในนาก็

จุดที่ 25 บ้านพงค้อ (แกลง)

ด้วยเดือนเก้าข้าวสาเป็นหน้าฝน
 ครั้นแล้วลาฟ้าเท้าท่านบิตุรงค์
 คุณุ่มสาวชาวบ้านรำคาญจิต
 ล้วนวงศ์วานว่านเครือเป็นเชื้อของ

จุดที่ 26 คอนเด้ด (จุดที่ 27 ในหมุดกวี)

แล้วไปชมกรมการบ้านคอนเด้ด
 ยกกระบัตร์คัดช้อนทุกเช้าเย็น

จุดที่ 27 บ้านพงอ้อ (จุดที่ 26 ในหมุดกวี)

แล้วไปบางทางเดือนบ้านพงอ้อ
 จะเที่ยวคุณผู้ทำยาตา

จุดที่ 28 แหลมแม่พิมพ์

ถึงคนผู้อยู่เกลื่อนก็เหมือนเปลี่ยว

จึงแยกย้ายบิตุราชญาติกา
 ให้ตั้งแต่เสร้างสร้อยละห้อยหา
 บิดามาอ้างว่างอยู่กลางไพร
 ข้ามประเทศทุ่งท่าชลาไหล
 จึงมาได้เห็นหน้าบิดาตัว
 คังฉัตรแก้วกางกั้นไว้เหนือหัว
 ค่อยยังชั่วมีนเมื่อยที่เหนื่อยกาย
 ต่างมาฝากกรักใคร่เหมือนใจหมาย
 กล่าวขวัญนายเบียดเบียนแล้วเขียนตี
 ล้วนอออื่อเอ็งกุกะหนูกะหนี
 เป็นว่าขี้คร้านฟังแต่ซังตาย
 มันไม้หมาไล่เนื้อไปเหลือหลาย
 ได้กระต่ายตะกวดควางมาอย่างแคง
 เขาทำครว้ครั้นไปปะขะขะแขง
 จนเร็วแรงไปมีใครมี
 ตั้งแต่เที่ยวยากไร้มาไพรศรี
 ปิลีจิวาโยก็หย่อนลง

จึงขัดสนสิ่งของต้องประสงค์
 ไปบ้านพงค้อตั้งริมฝั่งคลอง
 ไม่น่าคิดเข้าในกลอนอักษรสนอง
 ไม่เห็นน้องนึกน่าน้ำตากระเด็น

ล้วนเลี้ยงเปิดหมูเนื้อคูเหลือเชิญ
 เมียที่เป็นท่านผู้หญิงนั่งบึงปลา

ไม่เหลือหลอหลายตำแหน่งแสวงหา
 ไม่เห็นหน้านี้กระทศลดใจ

สันโดยเดี่ยวด้วยว่าจิตผิดวิสัย

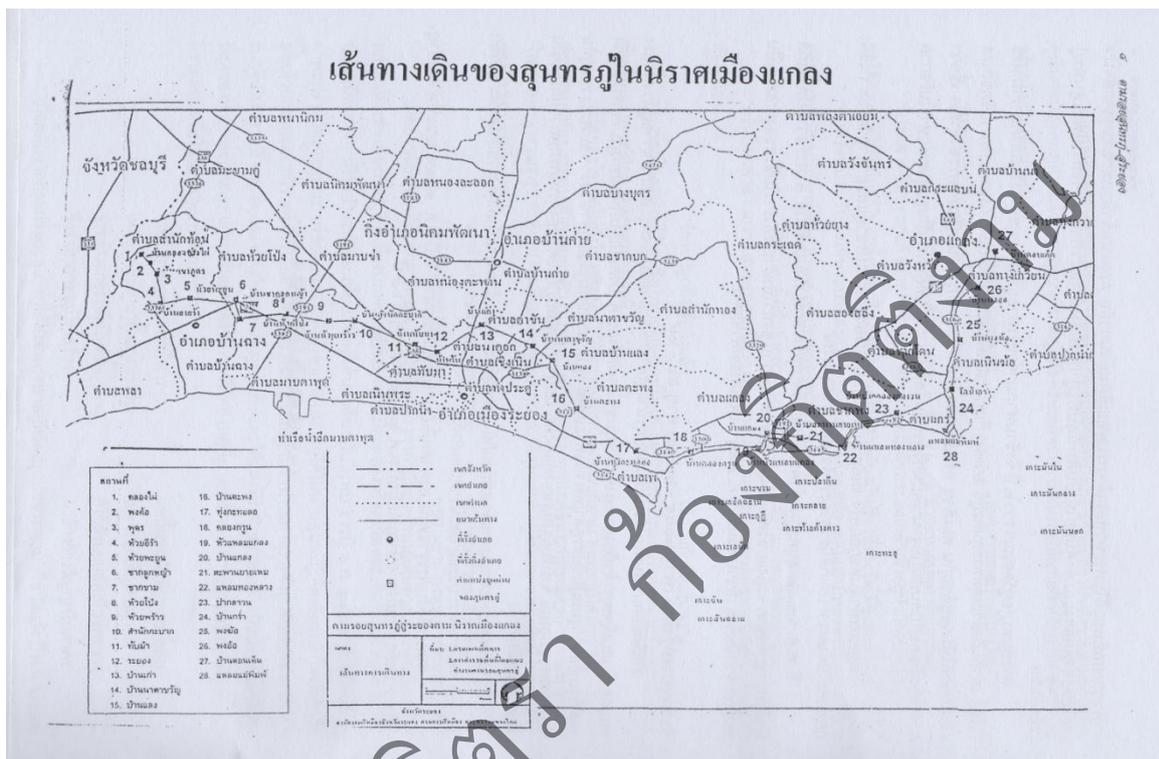
มาอยู่บ้านบ้านกรำระกำใจ
 เห็นเงื่อมเงาเงาบังขึ้นนั่งเล่น
 แลตลิ่งโล่งลิวทิวชลา
 บ้างก้าวเสียดเสียดทางไปข้างเขา
 เรือตระเวนเงินแดนเที่ยวเล่นเวียน
 ครั้นยามเย็นเห็นเหมือนหนึ่งเมฆพลุ่ง
 แล้วถอยลงโพล่งขึ้นไม่ขาดตา
 เห็นจริงจังนั่งนึกพิลึกกล้า
 ยี่ง้อาลัยใจมาอยู่ที่คูครอง
 จะแอบอิงวิงวอนชะอ่อนถาม
 ได้เซยชื่นรื่นรสสุมาลี
 ไหนตัวพินี้จะชมทะเลหลวง
 โอ้อาลัยไกลแก้วกานดามา
 เสียดายนักภักดีเจ้าพี่เอ๋ย
 มายากเย็นเห็นแต่ผ้าแพรดำ
 เจริญพรตยศยั้งมิ่ง โมลี
 ได้พบเห็นเป็นทำนุอุปถัมภ์
 ให้ไฟบุญลย์พูนสว่างดีพิพัฒน์พร
 ถึงชาตินี้มีได้สมอารมณ์คิด
 ขอให้น้องครองศักดิ์ซึ่งปฏิญาณ
 พอควรคู่รักรักประจักษ์จิต
 ถึงต่างแดนแสนไกลไพรพนม
 อย่ารู้จักพลัดผลึกทิ้งหยิกขวน
 ให้แยมยิ้มพริ้มพร้อมน้อมวิญญาณ์
 ขอแบ่งบุญคุณศีลถวิลถึง
 ถึงอยู่ไกลในป่าพนาดร
 ไปเที่ยวเล่นเห็นดอกไม้แล้วใจอยาก
 ก็จันใจไกลทางต่างสุธา
 เวลาค่ำซ้ำใจเข้าไปไสยสน์
 ยินแต่เสียงลึงค่างที่กลางดง
 จักจั่นห้วนแว่วแจ้วแจ้วเสียง
 หนาวน้ำค้างพร่างพรอมพรมไฟพร

ชวนกันไปชมทะเลทุกเวลา
 ลมเย็นเย็นอยากดูหมุ่มัจจา
 คุณาวาแล่นละเลาะริมเกาะเกียน
 บ้างออกเข้าข้ามฟากดังฉากเขียน
 คายเคียรคูส้างกลางชลา
 เป็นควันฟุ้งราวกับไฟไกลหนักหนา
 ถามผู้เฒ่าเขาว่าปลาหมันพันฟอง
 จนพลบค่ำมีดมนขนสยอง
 แม้นแม่ม่องได้มาเห็นเหมือนเช่นนี้
 ตำแหน่งนามเกาะแก่งแขวงวิถี
 แล้วจะชี้ให้แม่ชมขมมา
 จะชมดวงนัยน์เนตรของเชษฐา
 กลืนน้ำตามิโคร์หยุดสุดระกำ
 ยังชื่นเซยชมชิมไม่อิมหน้า
 ได้ห่มครำอยู่กับกายไม่วายตรอม
 กำหนดยี่สิบวสาสถาวร
 ก็กรวดน้ำนีกะนึ่งถึงสมร
 อยากรู้ร้อนโรครภัยสิ่งไรพาน
 ด้วยองค์ศรัทธารักจะหักหาญ
 ได้พบพานกายหน้าเหมือนอารมณ์
 ได้ชื่นชิดชมน้องประคองสม
 ใหลอยลมลลงมาแอบแนบอุรา
 แขนแต่ล้วนรอยเล็บเจ็บหนักหนา
 แล้วก็อย่าจีหึงตะบึงตะบอน
 ให้ทราบซึ่งโศตทรวงดวงสมร
 แต่ใจจริงสวาทไม่คลาดคลา
 จะใคร่ฝากดวงเนตรของเชษฐา
 แแต่่น้ำตานี้แลฟุมละลุมลง
 โอ้อนาคโนวนาป่าระหง
 วิเวกวังวันเวศวังเวงใจ
 เหมือนสำเนียงวนิดาน้ำตาไหล
 โอ้อเจียนใจพี่จะขาดอนาคนิก

ได้แบบหมอนอ่อนอุ่นให้หุ่นขึ้น
ทั้งหอมแพรดำร้ายยิ่งรำลึก

ระรวยรินรดคำควนเมื่อจวนดึก
ทรวงสะทีกทุกทุกคืนสะอื้นใจ

2.12 แผนที่เส้นทางเดินของสุนทรภู่ในนิราศเมืองแกลง จัดทำโดยกรมแผนที่ทหารและคณะ
สำรวจตามรอยสุนทรภู่ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยองและชมรมศิลปินจังหวัดระยอง
2549: 8)

ภาพที่ 2.12 แผนที่เส้นทางเดินของสุนทรภู่ในนิราศเมืองแกลง จัดทำโดยกรมแผนที่ทหารและคณะสำรวจ
ตามรอยสุนทรภู่

2.13 สรุปจากการสัมภาษณ์อาจารย์รัฐปรกรณ์ ไสธนะ ผู้เชี่ยวชาญและหนึ่งในคณะสำรวจใน
โครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยอง

1. โครงการนี้เกิดจากเมื่อครั้งสมเด็จพระเทพฯ เสด็จพระราชดำเนินมาที่ระยองแล้วตรัสถามถึงนิราศ
เมืองแกลง จึงเกิดโครงการทำหมุดกวีขึ้นเมื่อเฉลิมฉลองสุนทรภู่แตงนิราศสู่ระยอง 200 ปี และอีกนัยหนึ่งก็
เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนระยองรู้จักและสนใจนิราศเมืองแกลงซึ่งเป็นเสมือนสิ่งขึ้นชื่อของระยอง ให้
ชาวบ้านเกิดความภูมิใจว่าชื่อหมู่บ้านที่เขาอาศัยอยู่นั้นมีชื่อมานานถึง 200 ปี

2. การเลือกพื้นที่ปักหมุดกวี ทำโดยการศึกษาตีความและสอบถามเส้นทางจากชาวบ้านในพื้นที่ และ เดินทางสำรวจเพื่อทำการปักหมุดกวีต่อไป

3. ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาเรื่องที่ดินส่วนบุคคล มีผู้ไม่ให้การสนับสนุน บางหมุดยังไม่ได้ปัก เมื่อปักแล้วไม่ได้รับการดูแล ทำให้หมุดที่ปักไปสกปรกหรือเสื่อมสภาพ

4. เส้นทางแผนที่ในหนังสือ คือเส้นทางที่เขียนขึ้นใกล้เคียงกับ เส้นทางของสุนทรภู่แต่เนื่องจาก เส้นทางเกวียนที่สุนทรภู่ใช้ปัจจุบัน ไม่เหลือร่องรอยเดิม จึงต้องมีการลากขึ้นใหม่เพื่อให้ใกล้เคียงกับเส้นทาง ที่สุนทรภู่เดินทาง เส้นทางที่สุนทรภู่ใช้นั้นปัจจุบันบางแห่งถูกปิดด้วยที่ดินส่วนบุคคลจึงทำให้เส้นทางใน บางช่วงต้องลากในทางถนนแทน

น.ส.พิชิตรา กองกิตติงาม

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการดำเนินโครงการ

3.1 ขั้นตอนในการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานวิจัยการศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่านวรรณคดีนิราศเมืองแกลง กรณีศึกษา: จังหวัดระยองนั้นมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

3.1.1 กำหนดปัญหาหรือคำถามของงานวิจัย

ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินงานด้วยการกำหนดถึงปัญหาหรือคำถามของงานวิจัยที่เราต้องการทำว่ามีปัญหาหรือคำถามอย่างไรบ้าง ในที่นี้ปัญหาของงานวิจัยนี้คือมีวรรณคดีหรือนิราศอันทรงคุณค่าหลายเรื่องของไทยที่แสดงถึงการเดินทางของกวีผ่านสถานที่ต่างๆ ซึ่งทำให้ผู้อ่านทราบถึงการเดินทางของกวีว่าผ่านสถานที่ใดบ้างเป็นตัวหนังสือ แต่กลับไม่ได้มีการแสดงเส้นทางหรือตำแหน่งของสถานที่ที่กวีผู้ประพันธ์หรือบันทึกเรื่องราวนั้นผ่านแผนที่ซึ่งจะทำให้เห็นภาพในเชิงพื้นที่ที่ชัดเจนกว่าการอ่านและตีความจากตัวหนังสือ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดปัญหาหรือคำถามของงานวิจัยเพื่อทำการศึกษาต่อไป

3.1.2 รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ในขั้นตอนนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับการศึกษาอันได้แก่หนังสือ บทความ บทความในอินเทอร์เน็ต และการสอบถามหน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางโทรศัพท์ โดยได้มีการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ศึกษารายละเอียดที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ได้เพื่อทำการกำหนดปัญหาที่แน่ชัด และเป็นการกำหนดขอบเขตในการดำเนินเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการที่มิได้มีการบันทึกหรือระบุไว้ในข้อมูลทุติยภูมิที่ได้มาด้วยการ สืบค้นพื้นที่ด้วยออกภาคสนามต่อไป

ทั้งนี้ข้อมูลทุติยภูมิที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้านั้นได้แก่ หนังสือนิราศเมืองแกลงซึ่งเป็นตัวบทกลอนนิราศเมืองแกลงที่สุนทรภู่ได้ประพันธ์ไว้ หนังสือและบทความสุนทรภู่สู่ระยอง 200 ปีซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รวบรวมที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยมากมายทั้ง โครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยอง ซึ่งเป็นโครงการโดยพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีซึ่งจัดทำขึ้นโดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยองและคณะทำงานของจังหวัดระยองที่ได้มีการบันทึกและรวบรวมการจัดทำหมุดกวีสุนทรภู่ในแต่ละสถานที่ที่สุนทรภู่ได้เดินทางผ่านเพื่อเป็นสื่อแสดงอันเป็นสัญลักษณ์แห่งการเดินทางผ่านตำบลและสถานที่ต่างๆ ที่สุนทรภู่บันทึกไว้ในนิราศเมืองแกลง และมีการบันทึกที่อยู่หรือตำแหน่งของหมุดกวีเพื่อผู้ทำการวิจัยใช้สำหรับค้นหาและเก็บบันทึกค่าพิกัดหรือตำแหน่งของหมุดกวีต่อไปในการสำรวจพื้นที่ด้วยการออกภาคสนาม อีกทั้งในขั้นตอนนี้ผู้ทำการวิจัยได้มีการสอบถามสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยองเพื่อสอบถามถึงข้อมูลและผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการนัดหมายในการสัมภาษณ์ต่อไป นอกจากนี้ยังได้ทำ

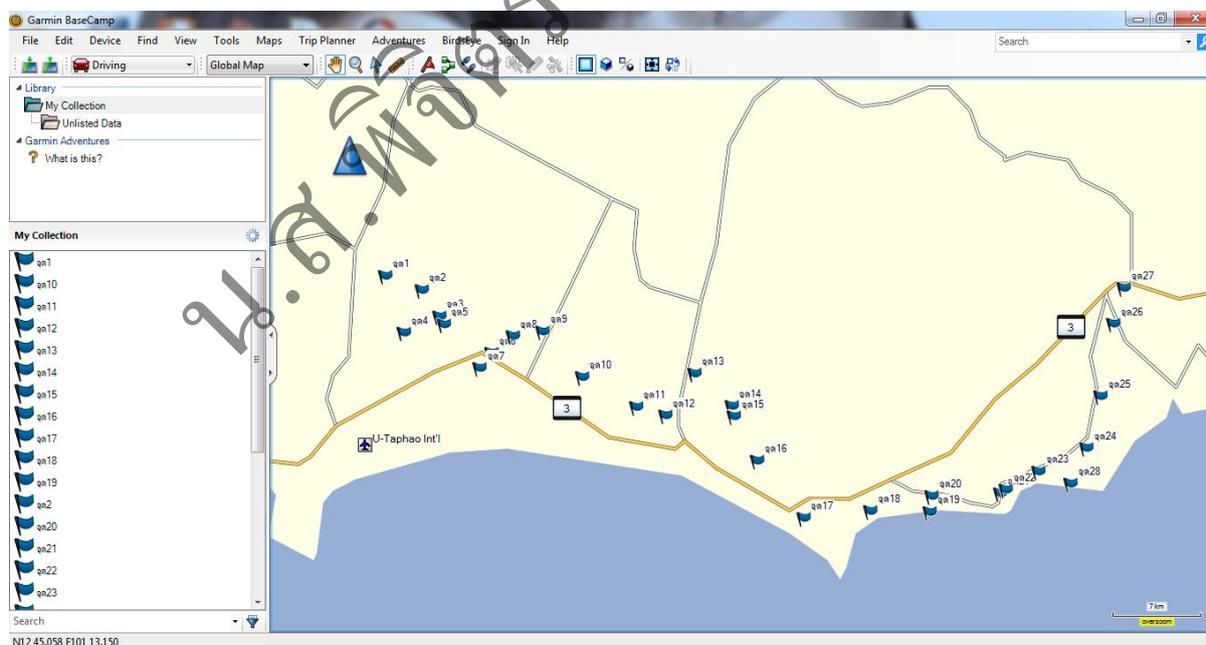
การค้นหาคำแหน่งของหมุดกวีอย่างคร่าวๆ ผ่านโปรแกรม Google Map โดยทำการค้นหาโดยใช้ชื่อหรือสถานที่สำคัญใกล้เคียงที่อยู่ทีบอไว้ในหนังสือเพื่อทำการวางแผนก่อนการออกภาคสนามเพื่อเก็บค่าพิกัดหรือตำแหน่งของหมุดกวีแต่ละจุดต่อไป

3.1.3 สํารวจพื้นที่ด้วยการออกภาคสนาม

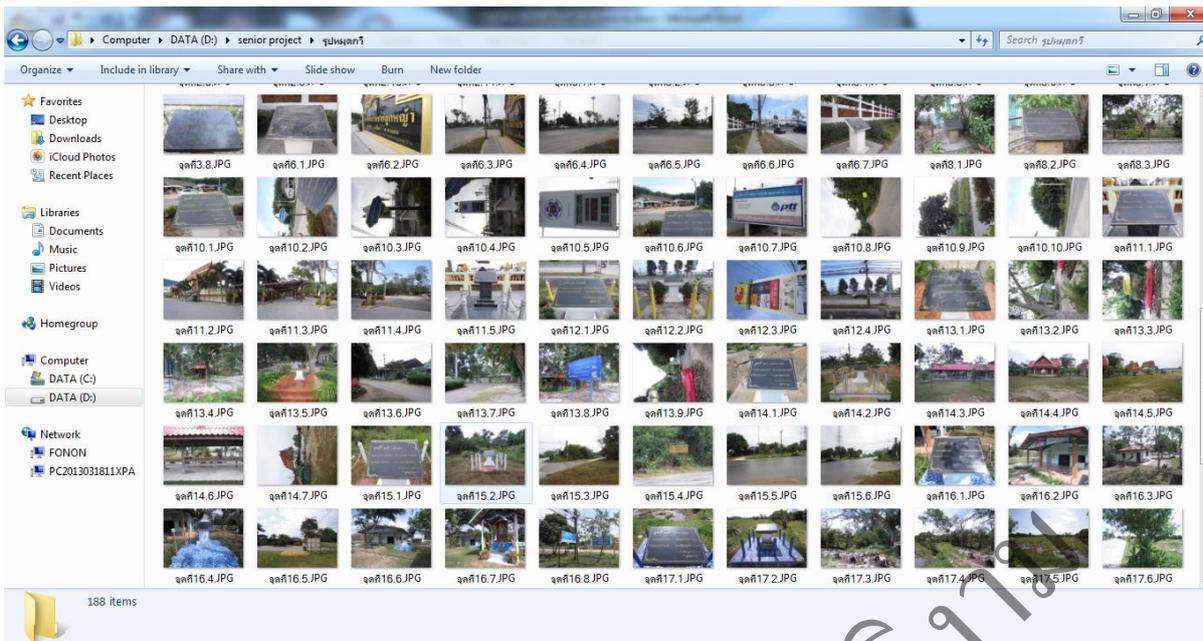
ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทำการวางแผนการออกภาคสนามมาใช้ในการเดินทางเพื่อค้นหาและเก็บพิกัดหรือตำแหน่งหมุดกวีแต่ละจุดในจังหวัดระยอง โดยอาศัยแอปพลิเคชัน Nostra Map Thailand และ Google Maps ในเครื่องโทรศัพท์มือถือในการนำทางไปยังหมุดกวีแต่ละจุด โดยใช้เครื่อง GPS ในการเก็บค่าพิกัดตำแหน่งหมุดกวีแต่ละจุดจนครบทั้ง 28 จุดทั่วจังหวัดระยอง ใช้กล้องถ่ายภาพทั่วบริเวณพื้นที่ศึกษา และจดบันทึกถึงลักษณะต่างๆ และการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ศึกษาแต่ละแห่ง นอกจากนี้ยังได้ทำการสัมภาษณ์อาจารย์สุปรภณี โสธนะผู้เชี่ยวชาญและกวีจังหวัดระยองซึ่งเป็นคณะผู้ดำเนินงานในโครงการตามรอยสุนทรภู่สู่ระยองถึงขั้นตอนการทำโครงการ ปัญหาและอุปสรรค วัตถุประสงค์และสิ่งทีคาดหวัง และข้อสงสัยเกี่ยวกับเส้นทางและการตั้งหมุดกวีด้วย

3.1.4 การนำเข้าข้อมูล

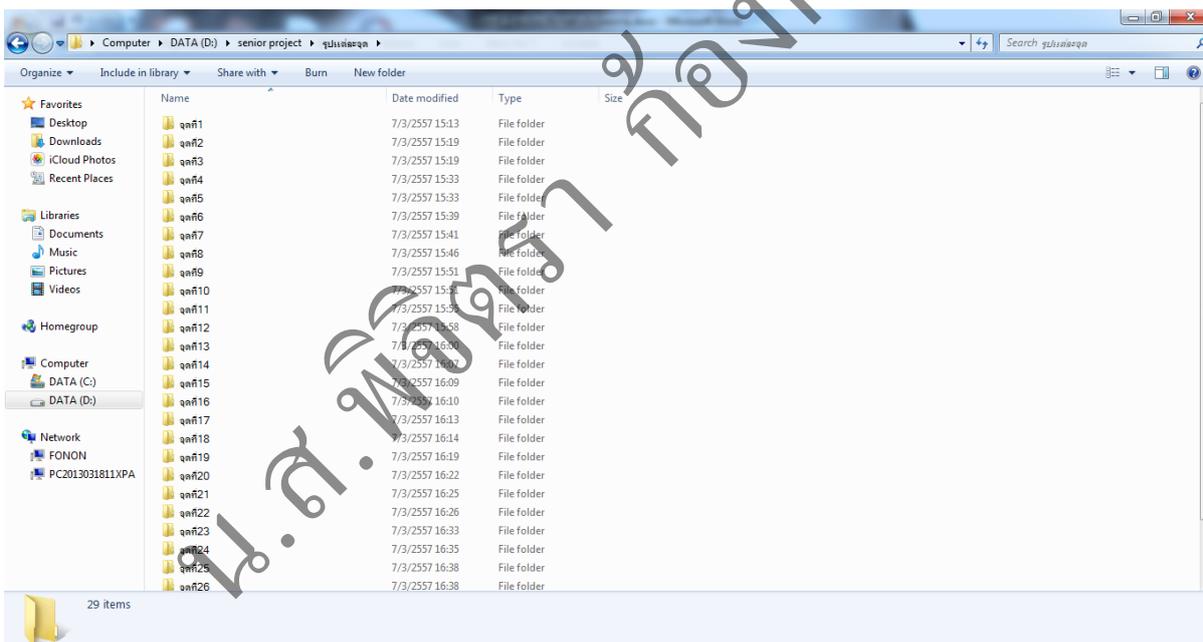
นำเข้าข้อมูลพิกัดหมุดกวีจากเครื่อง GPS เข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรม Garmin BaseCamp และนำเข้าสู่รูปภาพบริเวณต่างๆ เข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์ และทำการตั้งชื่อรูปภาพและจัดเก็บจัดเรียงรูปภาพภายใต้ไฟล์รูปแต่ละจุดเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งานต่อไป

ภาพที่ 3.1.4 ก) นำเข้าข้อมูลพิกัดหมุดกวีจากเครื่อง GPS เข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรม Garmin BaseCamp

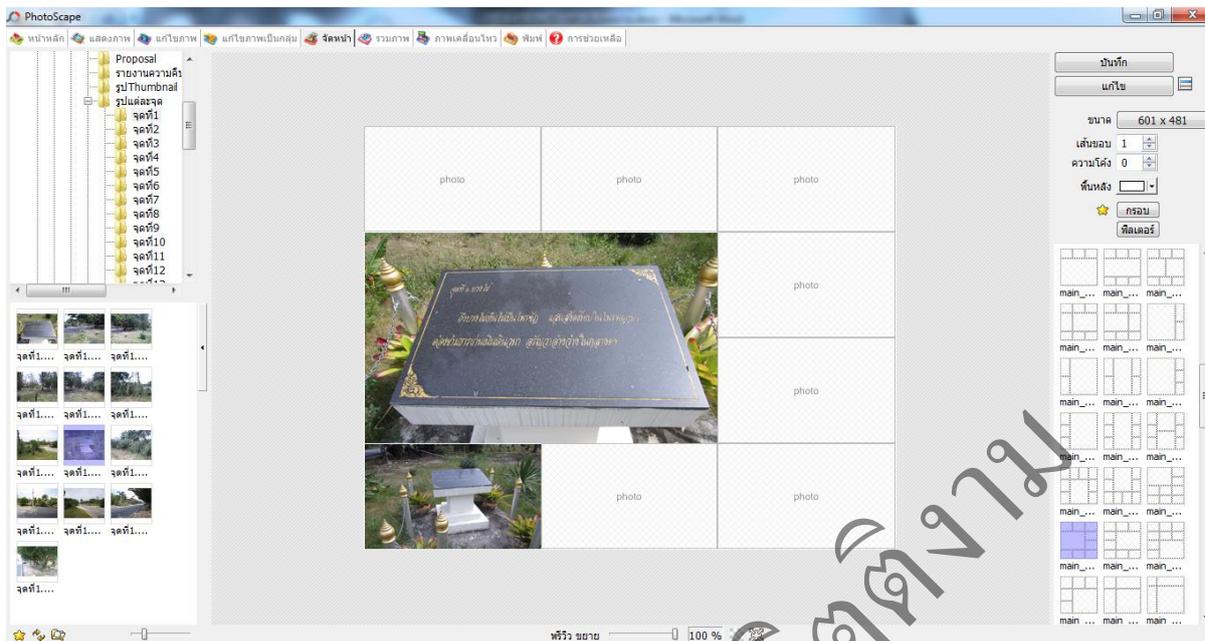

ภาพที่ 3.1.4 ข) นำเข้ารูปภาพบริเวณต่างๆ เข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์และทำการตั้งชื่อรูปภาพ

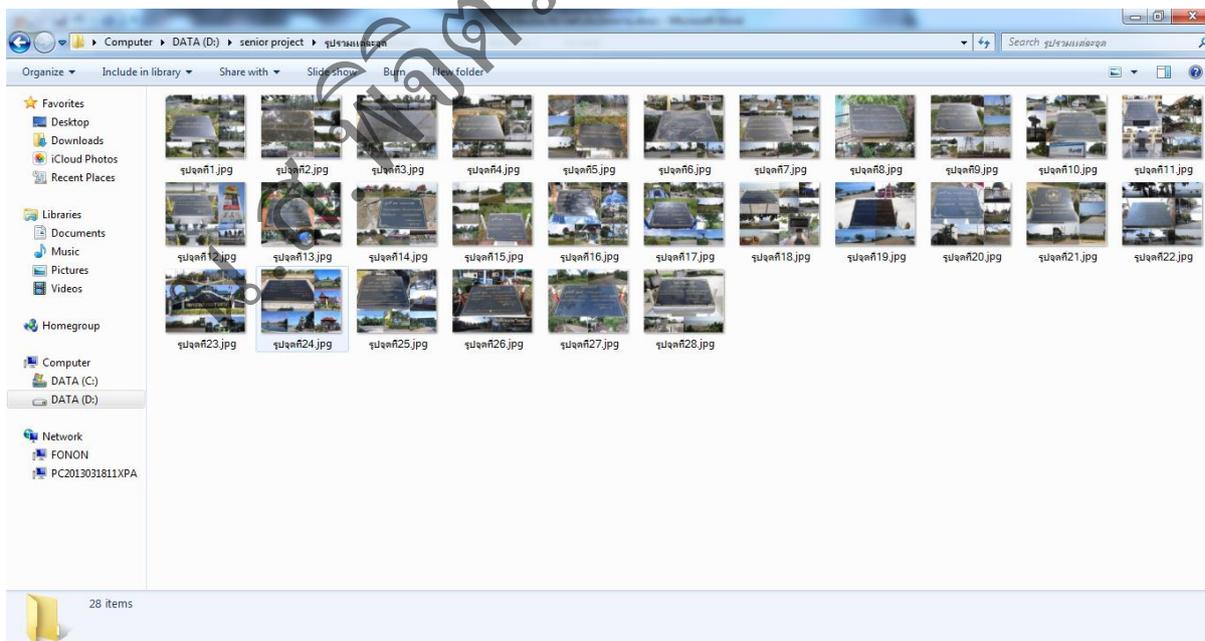
ภาพที่ 3.1.4 ค) จัดเก็บจัดเรียงรูปภาพภายใต้ไฟล์รูปแต่ละจุดเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งานต่อไป

3.1.5 ตกแต่งรูปภาพให้เหมาะสมเพื่อใช้งานในโปรแกรม ArcGis Online ต่อไป ด้วย Free Photo Editing Software Photoscape โดยเลือก Template ที่เหมาะสมกับจำนวนภาพเพื่อความสวยงามและเหมาะสมแก่การนำเสนอ

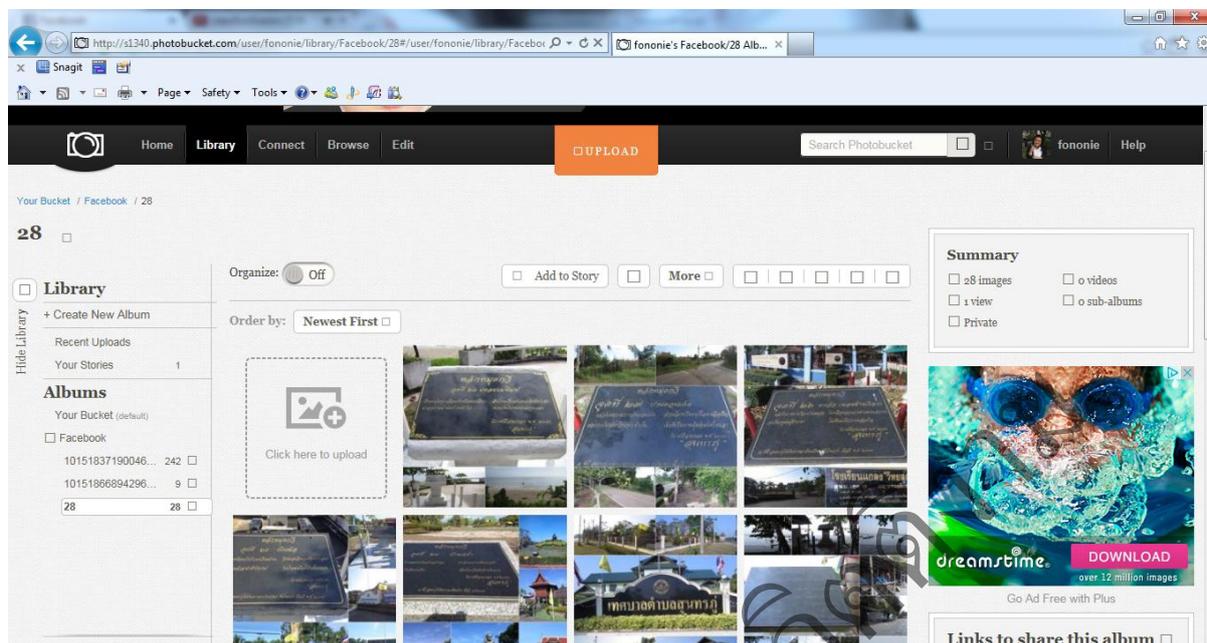
ภาพที่ 3.1.5 ตกแต่งรูปภาพให้เหมาะสมด้วยFree Photo Editing Software Photoscape

3.1.6 จัดเก็บภาพที่ตกแต่งแล้วภายใต้โฟลเดอร์เดียวกันเพื่อสะดวกต่อการอัปโหลดในการใช้งานต่อไป

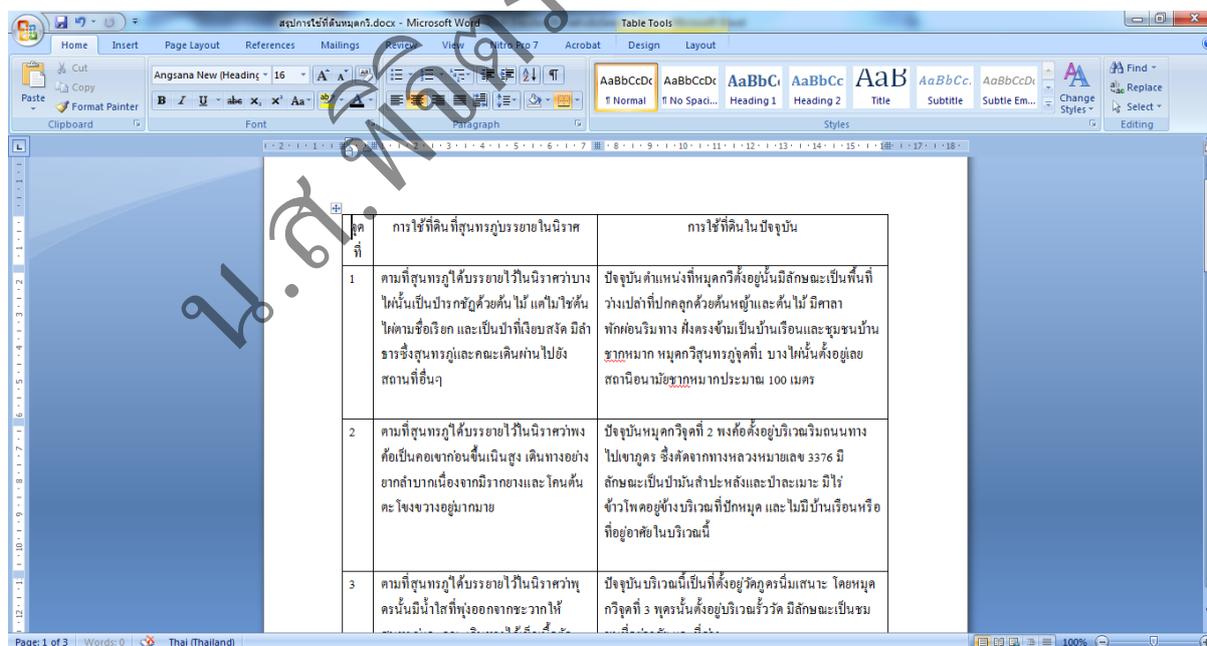
ภาพที่ 3.1.6 จัดเก็บภาพที่ตกแต่งแล้วภายใต้โฟลเดอร์เดียวกัน

3.1.7 ทำการอัปโหลดภาพหมุดกวีจุดต่างๆ บนเว็บไซต์ฝากไฟล์ภาพ www.photobucket.com เพื่อนำ Link ไปใช้ในการแสดงภาพใน ArcGis online

ภาพที่ 3.1.7 อัปโหลดภาพหมุดกวีจุดต่างๆ บนเว็บไซต์ฝากไฟล์ภาพ www.photobucket.com

3.1.8 พิมพ์และเรียบเรียงข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ

ภาพที่ 3.1.8 พิมพ์และเรียบเรียงข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ

3.1.9 การสร้างเส้นทางการเดินทาง

ในการสร้างเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่นั้น ด้วยข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัด ผู้วิจัยทำการดิจิทัล (Digitize) เส้นทางการเดินทาง ในโปรแกรม ArcGis 10.1 โดยอาศัยข้อมูลจากการสังเกตเส้นทางและพื้นที่รอบข้างจากการออกภาคสนาม นิราศตามรอยสุนทรภู่ออกจากโครงการตามรอยสุนทรภู่อุระยอง และจากการสัมภาษณ์อาจารย์สุปรกรณ์ โสธนะ ผู้เชี่ยวชาญ

จากจุดที่ 1 ไปจุดที่ 2 นั้นได้ใช้เส้นทางที่อยู่ใกล้กับหมุดกวีจุดที่ 1 คือเส้นทางตามถนนหมายเลข 3376 เรื่อยมาจนพบทางแยกแรกไปยังจุดที่ 2 ผ่านวัดซากหมาก (อ้างอิงจากนิราศตามรอยสุนทรภู่อุระยอง) เรื่อยไปจนเข้าสู่ช่วงถนนสายเขาภูธร-หินสามชั้น-สาย3376 จนพบหมุดกวีจุดที่ 2

จากจุดที่ 2 ไปจุดที่ 3 ได้ทำการดิจิทัลผ่านถนนสายเขาภูธร- หินสามชั้น- สาย3376 ซึ่งเป็นเส้นทางหลักเส้นทางเดียวที่ปรากฏในแผนที่เรื่อยไปตามทางจนพบหมุดกวีจุดที่ 3

จากจุดที่ 3 ไปจุดที่ 4 อ้างอิงจากโครงการตามรอยสุนทรภู่อุระยอง เนื่องจากเส้นทางเกี่ยวเนื่องเก่าและป่าที่มีความคดเคี้ยวซึ่งทำให้คล้ายว่าสุนทรภู่ออกเดินหรือย้อนกลับไปในนั้นไม่ปรากฏให้เห็นเป็นถนนในปัจจุบันเนื่องจากบริเวณดังกล่าวในปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล จึงได้ทำการดิจิทัลผ่านเส้นทางที่เป็นทางผ่านที่พอจะดิจิทัลผ่านได้และได้ทำการลากเส้นสมมติไปที่จุดพิคัดของหมุดกวีจุดที่ 4

จากจุดที่ 4 ไปจุดที่ 5 เช่นเดียวกับจุดที่ 4 ได้ทำการดิจิทัลผ่านถนนที่พอจะดิจิทัลได้ และทำการลากเส้นสมมติไปยังหมุดกวีจุดที่ 5 เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลคือ ดิเอ็มเมอร์ลด์คอล์ฟคลับ

จากจุดที่ 5 ไปจุดที่ 6 ได้ทำการดิจิทัลเส้นทางผ่านถนนหลักที่ผ่านหน้าหมุดกวีจุดที่ 5 คือถนนสุขาภิบาล 47 ไปตามทางเรื่อยมา ผ่านวัดเนินกระปรอกจนเข้าสู่ถนนสุขุมวิท (ทางหลวงหมายเลข 3) และดิจิทัลตามทางเรื่อยไปจนถึงหมุดกวีจุดที่ 6 บริเวณหน้าโรงเรียนชาลูกหญ้า

จากจุดที่ 6 ไปจุดที่ 7 เนื่องจากเส้นทางในปัจจุบันมีลักษณะเป็นถนนเลนคู่แล้วเป็นถนนตารางกริดที่ได้รับการวางแผนในการสร้างมาอย่าง งามดี มีที่ดินส่วนบุคคลและไร่มั่นสำปะหลัง หากเปรียบเทียบกับที่อ่านในนิราศซึ่งมีลักษณะเป็นป่ากรุงรังมีสัตว์ป่าคร่ำ (อ้างอิงจากตัวบทนิราศเมืองแกลงโครงการตามรอยสุนทรภู่อุระยอง และนิราศตามรอยสุนทรภู่อุระยอง) จึงได้ทำการดิจิทัลเส้นสมมติขึ้นโดยการลากจุดจากหมุดกวีจุดที่ 6 สู่มุมกวีจุดที่ 7

จากจุดที่ 7 ไปจุดที่ 8 เช่นเดียวกับจุดที่ 6 ไปยังจุดที่ 7 จึงได้ทำการดิจิทัลเส้นสมมติขึ้นโดยการลากจุดจากหมุดกวีจุดที่ 7 สู่มุมกวีจุดที่ 8

จากจุดที่ 8 ไปจุดที่ 9 ได้ทำการตัดไฟฟ้าผ่านเส้นทางที่มีความเชื่อมโยงไปยังหมุดกวีจุดที่ 9 โดยตัดไฟฟ้าผ่านถนน 3191 (ถนนสายหนองหัว) เรื่อยไปตามทางผ่านแยกแรกที่ใกล้ที่สุดขึ้นไปตามทางผ่านโรงงานไฟฟ้าระยองไปยังหมุดกวีจุดที่ 9

จากจุดที่ 9 ไปจุดที่ 10 อ้างอิงจากโครงการตามรอยสุนทรภู่ผู้ระยอง นิราศตามรอยสุนทรภู่ และบทสัมภาษณ์จากอาจารย์รัฐปรกรณ์ โสชนะเสี นทางเกวียนโบราณและป่าไม้ปรากฏให้เห็นและได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นชุมชน และที่ดินส่วนบุคคล จึงได้ทำการลากเส้นสมมติจากพิกัดหมุดกวีจุดที่ 9 ไปยังพิกัดหมุดกวีจุดที่ 10

จากจุดที่ 10 ไปจุดที่ 11 ได้ทำการตัดไฟฟ้าผ่านถนนที่ตัดผ่านหมุดกวีจุดที่ 10 เรื่อยไปจนออกสู่ทางหลวงหมายเลข 363 เรื่อยไปจนถึงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 36 เรื่อยไปจนถึงหมุดกวีจุดที่ 11

จากจุดที่ 11 ไปจุดที่ 12 ได้ทำการตัดไฟฟ้าเส้นทางผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 36 ตามทางไปเรื่อยๆ จนถึงบริเวณห้างบิ๊กซี ระยองซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของหมุดกวีจุดที่ 12

จากจุดที่ 12 ไปจุดที่ 13 ได้ทำการตัดไฟฟ้าขึ้นไปยังทิศเหนือผ่านถนนสุขุมวิทนครระยอง 45 (ทางหลวงหมายเลข 3138) จนเลี้ยวไปทางขวาเข้าสู่ถนนสายบ้านเก่า-หนองตะแบก แล้วเมื่อถึงแยกแรกได้ตัดไฟฟ้าลงทิศใต้เพื่อให้เส้นทางนั้นผ่านทางหน้าวัดบ้านเก่าซึ่งเป็นที่ตั้งหมุดกวีจุดที่ 13

จากจุดที่ 13 ไปจุดที่ 14 ได้ทำการตัดไฟฟ้าเส้นทางผ่านถนนสายบ้านเก่า- หนองตะแบก เรื่อยไปจนถึงทางแยกจึงได้ตัดไฟฟ้าลงทิศใต้เข้าสู่ถนนช.รย. 2004 และตัดไฟฟ้าต่อไปทางขวามือเข้าสู่ถนน อบจ. รย. สายหนองมะปริง เข้าสู่ถนนรพช. รย. 3015 ซึ่งเป็นถนนต่อกัน และเมื่อถึงทางแยกจึงตัดไฟฟ้าลงได้ เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 3139 ผ่านบริเวณวัดนาตาขวัญซึ่งเป็นที่ตั้งของหมุดกวีจุดที่ 14

จากจุดที่ 14 ไปจุดที่ 15 ได้ตัดไฟฟ้าผ่านทางหลวงหมายเลข 3139 ผ่านแยกไปทางขวาผ่านบริเวณซอยบ้านแลง 3 ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมุดกวีจุดที่ 15

จากจุดที่ 15 ไปจุดที่ 16 ได้ตัดไฟฟ้าตามเส้นทางหลวงหมายเลข 3139 ผ่านหน้าวัดบ้านแลงลงทิศใต้เข้าสู่ทางถนนหมายเลข 3142 ซึ่งตัดผ่านหมุดกวีจุดที่ 16 ไปตามทางหลักจนถึงพิกัดที่ตั้งหมุดกวีจุดที่ 16

จากจุดที่ 16 ไปจุดที่ 17 ได้ตัดไฟฟ้าตามเส้นทางหลวงหมายเลข 3142 ไปทางใต้จนตัดเข้าสู่ถนนสุขุมวิท ตัดตามเส้นทางถนนสุขุมวิทเรื่อยไปจนตัดเข้าทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ถนนศาลาแดง- บ้านชนที่เชื่อมต่อกับถนนในซาก-ในไร่ และถนน อบจ. รย. ในซาก-บ้านเพซึ่งตัดผ่านหมุดกวีจุดที่ 17

จากจุดที่ 17 ไปจุดที่ 18 ได้ดริฟท์ตามเส้นทางถนนอบจ. รย. ในซาก-บ้านเพ เชื่อมต่อไปตามทาง
สู่ถนนอบจ. รย. สายจำรุง- บ้านชน เรือไปจนถึงต้นที่ศตวรรษออกเฉียงเหนือเข้าสู่ถนนเลียบบหาดเรือไป
จนถึงพิกัดหมุดกวีจุดที่ 18

จากจุดที่ 18 ไปจุดที่ 19 ได้ดริฟท์ผ่านถนนเลียบบหาดไปสู่หาดและลากเส้นสมมติไปยัง
พิกัดหมุดกวีจุดที่ 19 แล้วดริฟท์กลับไปบนเส้นทางที่จะผ่านไปยังหมุดกวีจุดที่ 20 ผ่านเส้นทางเข้าซอยเพ-
แกลง-กรำ 2

จากจุดที่ 19 ไปจุดที่ 20 ดริฟท์กลับไปยังทางหลวงหมายเลข 3145 ไปตามทางผ่านในทิศ
เหนือจนตัดเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 1007 ซึ่งตัดผ่านที่ตั้งหมุดกวีจุดที่ 20

จากจุดที่ 20 ไปจุดที่ 21 ดริฟท์ผ่านหลวงหมายเลข 3145 ไปตามทางแล้วตัดเข้าสู่ถนนซอย
หมู่บ้านในซากเรือไปจนถึงหมุดกวีจุดที่ 21

จากจุดที่ 21 ไปจุดที่ 22 ได้ดริฟท์ผ่านถนนซอยหมู่บ้านในซากจนถึงสุดทางแล้วลากเส้นสมมติ
ไปยังหมุดกวีจุดที่ 22 ซึ่งใกล้เคียงกับถนนที่ตัดเข้าสู่ซอยอ่าวเจริญ

จากจุดที่ 22 ไปจุดที่ 23 อ้างอิงจากโครงการตามรอยนิราศเมืองแกลง ตรงบริเวณจุดนี้เป็น
เส้นทางที่สุนทรภู่เดินทางเลียบบชายหาด จึงได้ดริฟท์ไปตรงบริเวณถนนเลียบบชายหาด (ทางหลวงหมายเลข
3145) เรือไปจนถึงสำนักงานเทศบาลสุนทรภู่ซึ่งคาดว่าจะตั้งหมุดกวีจุดที่ 23 ต่อไป

จากจุดที่ 23 ไปจุดที่ 24 ดริฟท์ไปตามถนนเลียบบชายหาด (ทางหลวงหมายเลข 3145) จนถึง
แยกแรกที่ได้ดริฟท์ขึ้นไปยังทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปตามทางจนถึงเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 3161 ซึ่งผ่าน
ที่ตั้งหมุดกวีจุดที่ 24

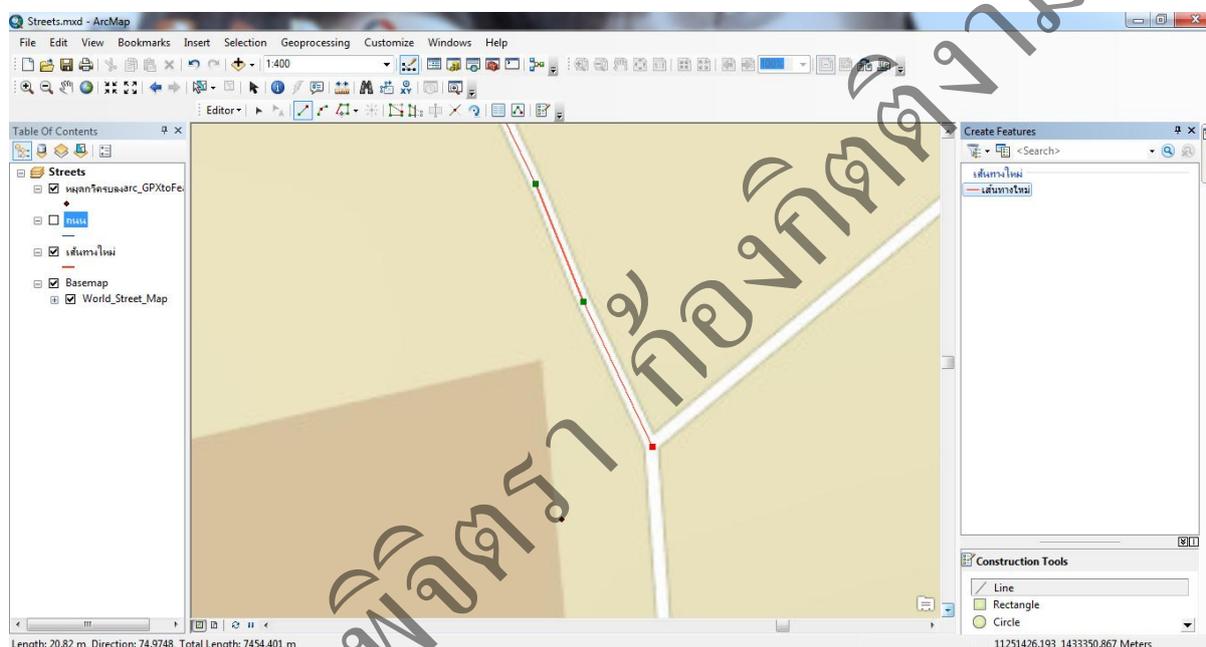
จากจุดที่ 24 ไปจุดที่ 25 ดริฟท์ไปตามทางหลวงหมายเลข 3161 ขึ้นไปทางทิศเหนือจนตัด
เข้าสู่ ถนนรพช. รย. 3046 ไปยังบริเวณหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลเนินฆ้อ ใกล้เคียงกับที่ตั้งของ
หมุดกวีจุดที่ 25

จากจุดที่ 25 ไปจุดที่ 26 (จุดที่ 27 ในป้ายชื่อหมุดกวี) เนื่องจากเส้นทางในปัจจุบันเป็น
เส้นทางที่ต้องอ้อมไปทางเส้นทาง จึงได้ลากเส้นสมมติโดยอ้างอิงจากแผนที่ที่กรมแผนที่ทหารได้ลากเส้น
ทางสมมติขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันเส้นทางในอดีตนั้นได้กลายเป็นที่อยู่อาศัย ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม
และที่ส่วนบุคคล

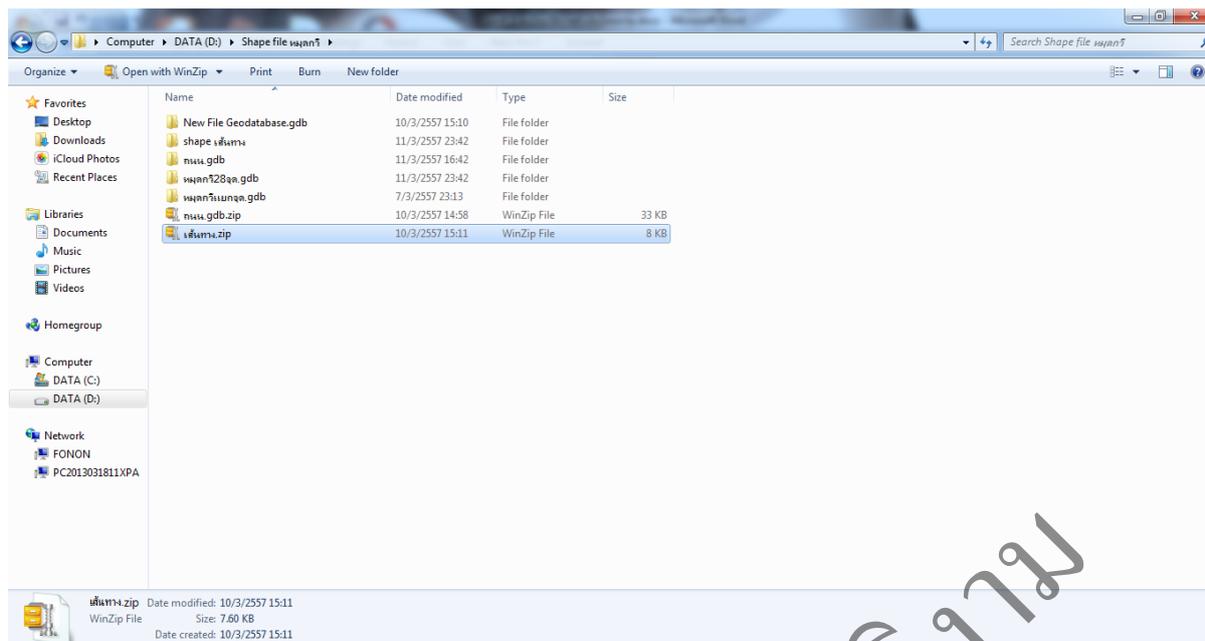
จากจุดที่ 26 (จุดที่ 27 ในป้ายชื่อหมุดกวี) ไป จุดที่ 27 (จุดที่ 26 ในป้ายชื่อหมุดกวี) ได้
ลากเส้นสมมติจากจุดพิกัดเชื่อมจุดพิกัดในเส้นทางเดิม เนื่องจากในปัจจุบันเส้นทางในอดีตนั้นได้กลายเป็น
ที่อยู่อาศัย ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรมและที่ส่วนบุคคล

จากจุดที่ 27 (จุดที่ 26 ในป้ายชื่อหมุดกวี) ไปจุดที่ 28 เช่นเดียวกันลากเส้นสมมติขึ้นโดยอ้างอิงจากการลากเส้นสมมติเชื่อมจุดในแผนที่ที่จัดทำโดยกรมแผนที่ทหาร และอาศัยข้อมูลจากนิตราศตามรอยสุนทรภู่

มีวิธีการสร้างเส้นทางโดยสร้าง Shapefile ใน ArcCatalog 10.1 ชื่อเส้นทางใหม่ แล้วทำการนำเข้าสู่โปรแกรม ArcGIS แล้วทำการ Export เป็นไฟล์เส้นทางใหม่ .shp ใช้ Streets เป็น Base map เพื่อให้ได้ละเอียดของถนนที่มีความละเอียดสูง จากนั้นนำเข้าไฟล์เส้นทางใหม่ .shp และนำเข้าพิกัดหมุดกวี 28 จุดกดที่เมนู Start Editing เพื่อทำจากดิจิทัลเส้นทางตามถนน ข้อมูลจากการสังเกตเส้นทางและพื้นที่รอบข้างจากการออกภาคสนาม จากนั้นทำการบีบ ไฟล์ให้เป็นไฟล์เส้นทางใหม่ .zip เพื่อทำการใช้งานใน ArcGis online ต่อไป

ภาพที่ 3.19 ก) การดิจิทัลเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่ตามจุดต่างๆ

ภาพที่ 3.1.9 ข) ทำไฟล์เส้นทางใหม่.shp ให้เป็น ไฟล์เส้นทางใหม่.zip

3.1.10 ทำการเลือกและดาวน์โหลด Template ไฟล์ csv จาก www.arcgis.com และแก้ไขไฟล์ Locations.csv ด้วยการเพิ่มข้อมูลต่างๆ ดังนี้

- name ตำแหน่งหมุดกวีและชื่อสถานที่หมุดกวี
- description คำอธิบายเปรียบเทียบการใช้ที่ดินที่สุนทรภู่บรรยายและในปัจจุบัน
- icon_color ป้ายแสดงหมายเลขรูปภาพ R=สีแดง
- long • ตำแหน่งลองจิจูดของหมุดกวีแต่ละตำแหน่ง
- lat ตำแหน่งละติจูดของหมุดกวีแต่ละตำแหน่ง
- pic_url ที่อยู่ของภาพที่จะนำเสนอ แสดงเป็นภาพหมุดกวีขนาดใหญ่
- thumb_url ที่อยู่ของภาพที่จะนำเสนอ แสดงเป็นภาพหมุดกวีขนาดเล็กใช้กดเพื่อเลือกตำแหน่งหมุดกวี

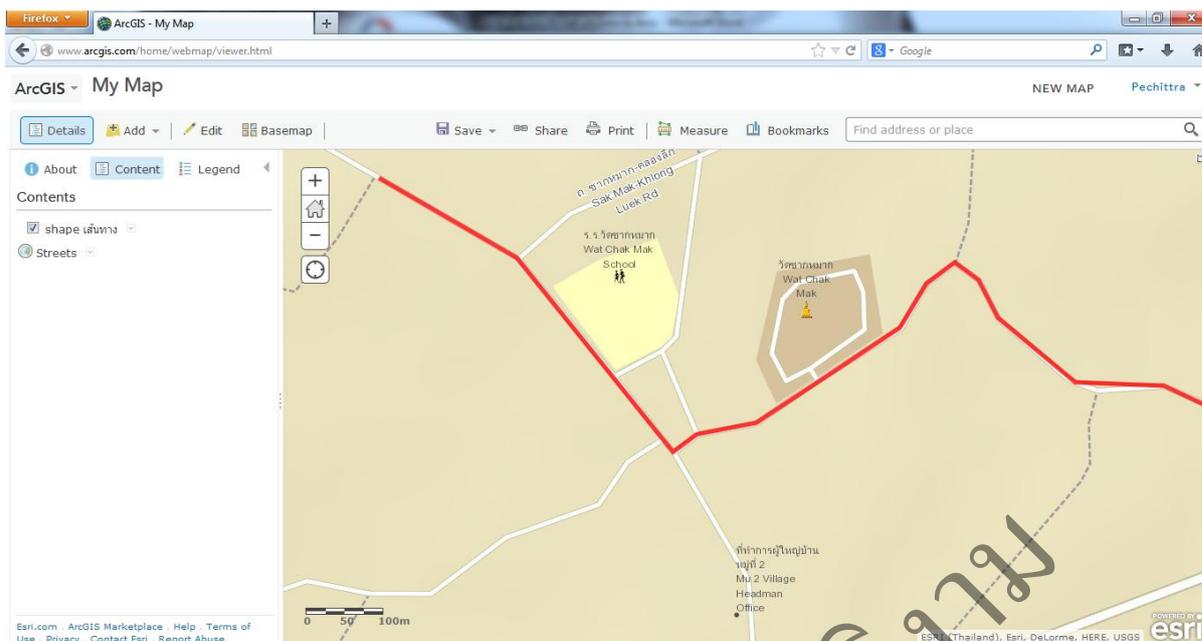
A1	B	C	D	E	F	G	H
name	description	icon_color	long	lat	pic_url	thumb_url	is_video
1	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.0261	12.79765	http://134	http://1340.photobucket.co	
2	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.0579	12.78756	http://134	http://1340.photobucket.co	
3	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.0731	12.76873	http://134	http://1340.photobucket.co	
4	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.0423	12.75711	http://134	http://1340.photobucket.co	
5	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.077	12.76304	http://134	http://1340.photobucket.co	
6	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.1183	12.74277	http://134	http://1340.photobucket.co	
7	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.1079	12.73192	http://134	http://1340.photobucket.co	
8	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.1368	12.75474	http://134	http://1340.photobucket.co	
9	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.1625	12.75792	http://134	http://1340.photobucket.co	
10	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.1969	12.72545	http://134	http://1340.photobucket.co	
11	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.2437	12.70406	http://134	http://1340.photobucket.co	
12	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.269	12.69809	http://134	http://1340.photobucket.co	
13	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.2941	12.72794	http://134	http://1340.photobucket.co	
14	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.3266	12.70482	http://134	http://1340.photobucket.co	
15	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.3283	12.69739	http://134	http://1340.photobucket.co	
16	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.3484	12.66572	http://134	http://1340.photobucket.co	
17	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.3888	12.62486	http://134	http://1340.photobucket.co	
18	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.4465	12.62982	http://134	http://1340.photobucket.co	
19	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.498	12.62904	http://134	http://1340.photobucket.co	
20	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.4996	12.64051	http://134	http://1340.photobucket.co	
21	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.5592	12.64247	http://134	http://1340.photobucket.co	
22	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.5639	12.64508	http://134	http://1340.photobucket.co	
23	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.5922	12.65799	http://134	http://1340.photobucket.co	
24	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.6338	12.67482	http://134	http://1340.photobucket.co	
25	หมุดกริ่งวัด ตามที่สุนทร R		101.646	12.7118	http://134	http://1340.photobucket.co	
26							

ภาพที่ 3.1.10 แก้ไขไฟล์ Locations.csv ในโปรแกรม Microsoft office Excel

3.1.11 การสร้างและจัดทำแผนที่บน ArcGis online

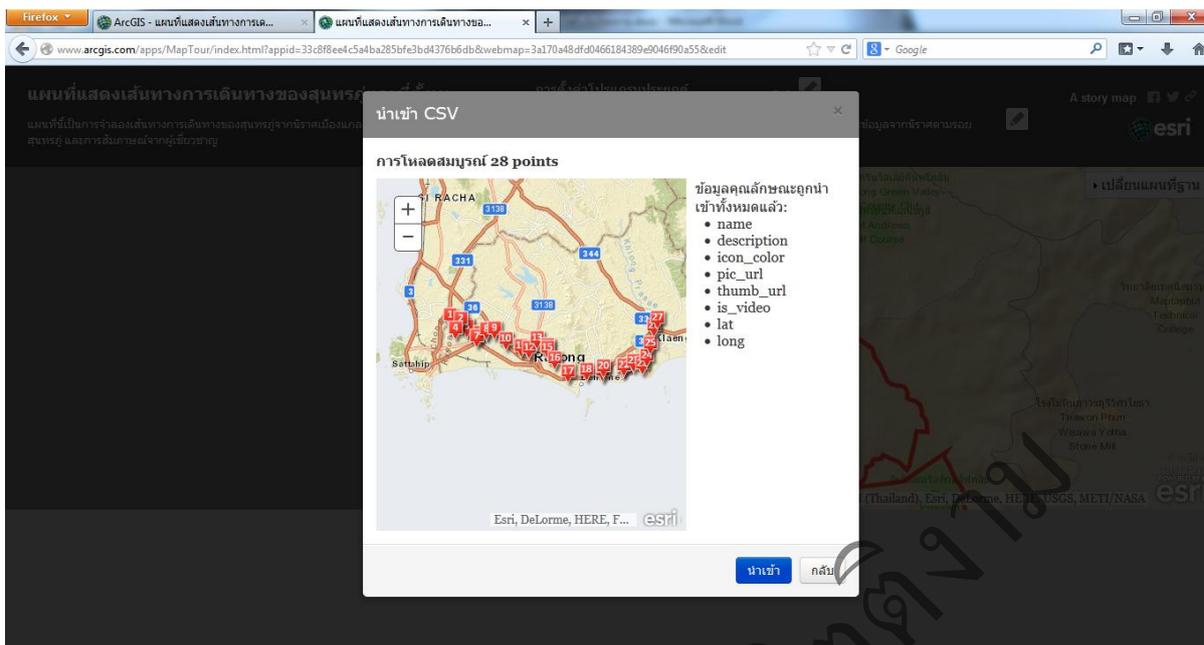
ในการสร้างและจัดทำแผนที่บน ArcGis online สามารถทำได้ดังนี้

- เข้าเว็บ <http://www.arcgis.com/home/> เพื่อลงทะเบียนและทำการเข้าสู่ระบบ แนะนำให้ใช้ Mozilla filefox เป็น web browser เพื่อประสิทธิภาพในการใช้งาน
- กดที่ My Content แล้วทำการสร้างแฟ้มข้อมูลใหม่ชื่อ แผนที่ตามรายนีราศเมืองแกลง เพื่อทำการสร้างและเก็บข้อมูลที่จะทำต่อไปภายใต้แฟ้มข้อมูลนี้
- กด Create Map เพื่อทำการสร้างแผนที่ใหม่ แล้วเลือกแผนที่ฐาน (Base map) เป็น Streets
- กดที่ Add และ Add Layer from file เพื่อทำการเพิ่มชั้นข้อมูลเส้นทางการเดินทาง (เส้นทางใหม่.shp) ที่ได้เตรียมไว้แล้ว กดที่เครื่องหมายสามเหลี่ยมหัวกลับที่ชั้นข้อมูลแล้ว กด Start Editng แล้วกดที่ Change Symbols เพื่อเปลี่ยนสัญลักษณ์ใหม่ และเลือกสี ความกว้างของเส้น และความโปร่งแสงของเส้นให้เหมาะสมและสวยงาม เมื่อเลือกเสร็จแล้วให้กดที่ Done
- Changing symbols

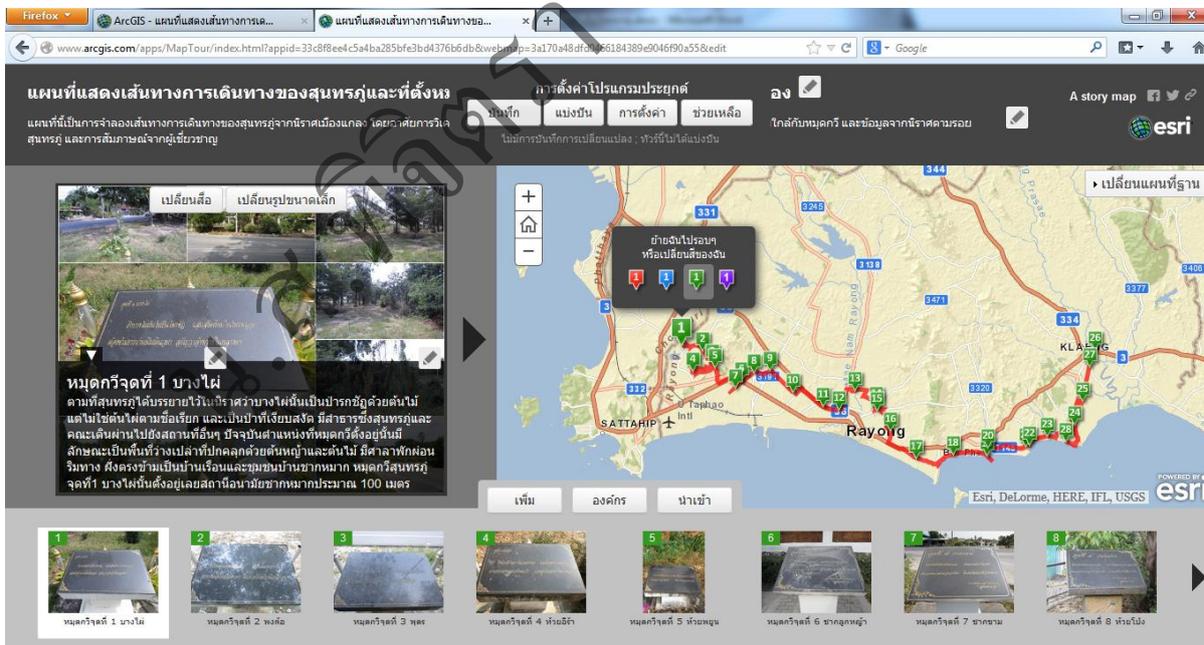
ภาพที่ 3.1.11 ก) การสร้างแผนที่ฐานออนไลน์ใน ArcGIS online

- กดที่ Save > Save as เพื่อทำการบันทึกแผนที่ ตั้งชื่อแผนที่ Tags คำอธิบาย เลือกเพิ่มข้อมูลที่ต้องการ แล้วกด Save map เพื่อบันทึกแผนที่
- กด Share แล้วกดเครื่องหมายถูกในช่อง everyone (public) แล้วคลิกที่ MAKE A WEB APPLICATION แล้วเลือก Template Map tour คลิกที่ Publish แล้วคลิกที่ SAVE & PUBLISH แล้วเลือก go to the item now
- กดที่ OPEN แล้วคลิก View Application จะเข้าสู่หน้าต่าง Map Tour Builder แล้วกดที่ Advanced options เมื่อคลิกที่ Advanced options จะปรากฏหน้าต่างซึ่งมีคำสั่งให้เลือก 3 คำสั่ง คือ Start a new Tour (ใช้ในกรณีที่ต้องการเพิ่มจุดใหม่จากแผนที่), Import Tour data from CSV file (ใช้ในกรณีที่เรามีไฟล์ CSVเตรียมพร้อมไว้แล้ว) และ Download the CSV template (ใช้เพิ่มค่าน้ไหลด Template ไฟล์ CSV ในการเพิ่มข้อมูล) ทำการดาวน์โหลด Template ไฟล์ CSV ในการเพิ่มข้อมูล แล้วเลือก Start a new Tour จะได้นหน้าต่าง Application Configuration ของ Story telling map สามารถทำการเปลี่ยนแผนที่ฐาน (Base map) ที่ต้องการได้ด้วยการกดที่ Change Base map ในหน้าต่างนี้ได้
- กรอกข้อมูลต่างๆ ใน Template ไฟล์ CSV เพื่อเตรียมการนำเข้าสู่ ArcGIS online
- นำเข้าข้อมูลพิกัดและข้อมูลหมวดหมู่ที่เตรียมไว้ในไฟล์ LocationEdit.csv

ภาพที่ 3.1.11 ข) การนำเข้าพิกัดและข้อมูลหมุดกวีที่เตรียมไว้ในไฟล์ LocationEdit.csv

- เมื่อนำเข้าไฟล์ข้อมูล ทำการตกแต่ง และกดบันทึกจะได้เว็บไซต์แสดงแผนที่แสดงเส้นทาง การเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวีตามรอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง

ภาพที่ 3.1.11 ค) เว็บไซต์แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวีตามรอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง

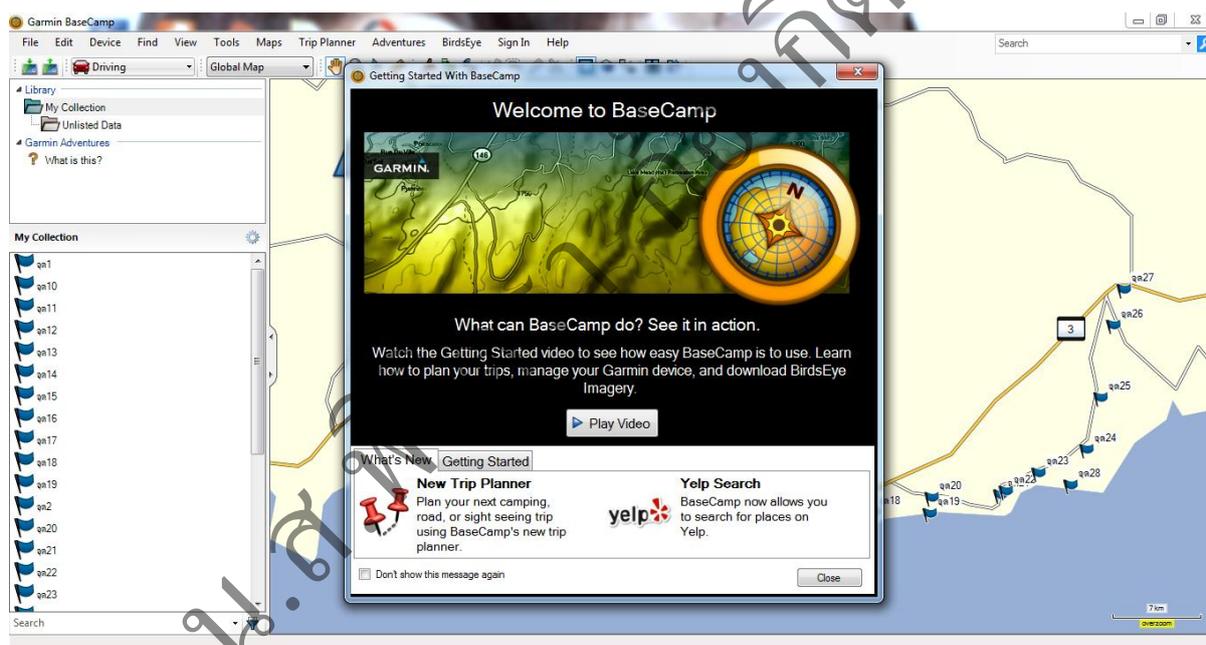
- กดแบ่งปัน (Share) เพื่อทำการแชร์ข้อมูลสู่สาธารณะ และเปิดให้ผู้ชมเข้าชมผลงานได้ผ่าน <http://bit.ly/1oJFbm2>

3.2 โปรแกรมที่ใช้ประกอบการทำงาน

ในการดำเนินงานวิจัยการศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่านวรรณคดีนิราศเมืองแกลง กรณีศึกษา: จังหวัดระยอง ใช้โปรแกรมในการประกอบการทำงานดังนี้

3.2.1 Garmin BaseCamp

Garmin BaseCamp เป็นโปรแกรมที่ใช้นำเข้าและส่งออกพิกัดที่ได้จากเครื่อง GPS ใช้ในการดูตำแหน่งพิกัดที่ได้เก็บมาในเครื่องคอมพิวเตอร์ จัดการแก้ไขข้อมูล และทำการวางแผนการทำงานหรือจัดการเส้นทางในการเดินทางในการออกภาพสนามได้

ภาพที่ 3.2.1 การเรียกใช้งาน โปรแกรม Garmin BaseCamp

3.2.2 Free Photo Editing Software Photoscape

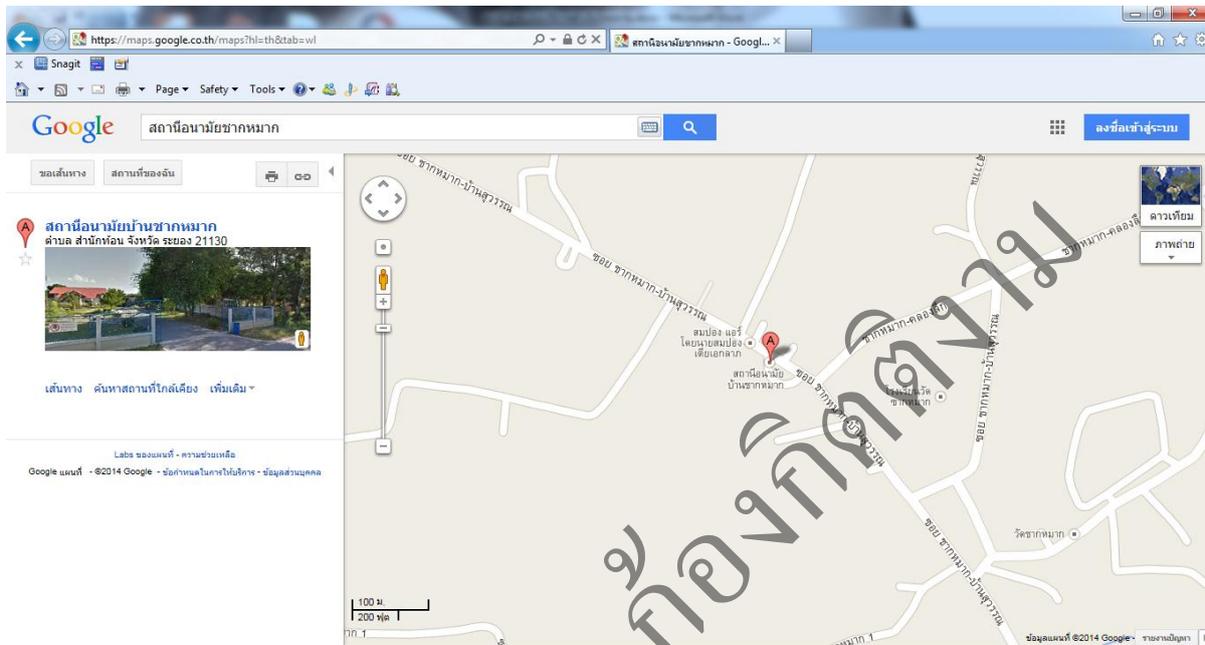
Photoscape เป็น Free Photo Editing Software ที่ใช้ในการตกแต่งและจัดวางรูปภาพให้มีรูปแบบสวยงาม สามารถนำภาพหลายๆ ภาพมาประกอบเป็น 1 ภาพได้ เหมาะแก่การนำไปใช้งานในการนำเสนอภาพ

ภาพที่ 3.2.4 การเรียกใช้งานโปรแกรม Microsoft office Excel เพื่อแก้ไขข้อมูล

3.2.5 Google Map

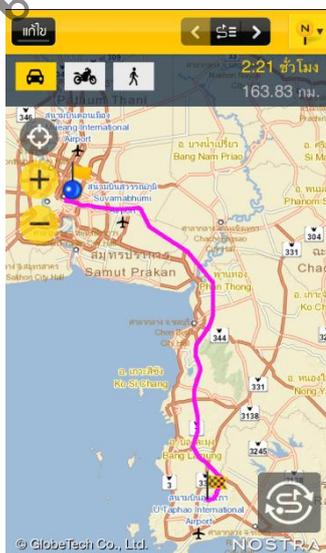
Google Map ใช้ในการวางแผนการทำงาน และใช้ในการค้นหาตำแหน่งจากสถานที่ตั้งหรือสถานที่ใกล้เคียงหมุดกวีแต่ละจุด

ภาพที่ 3.2.5 การใช้ Google Map ในการค้นหาสถานที่ใกล้เคียงหมุดกวีจุดที่ 1 บางไผ่

3.2.6 แอปพลิเคชัน Nostra Map Thailand และ Google Maps

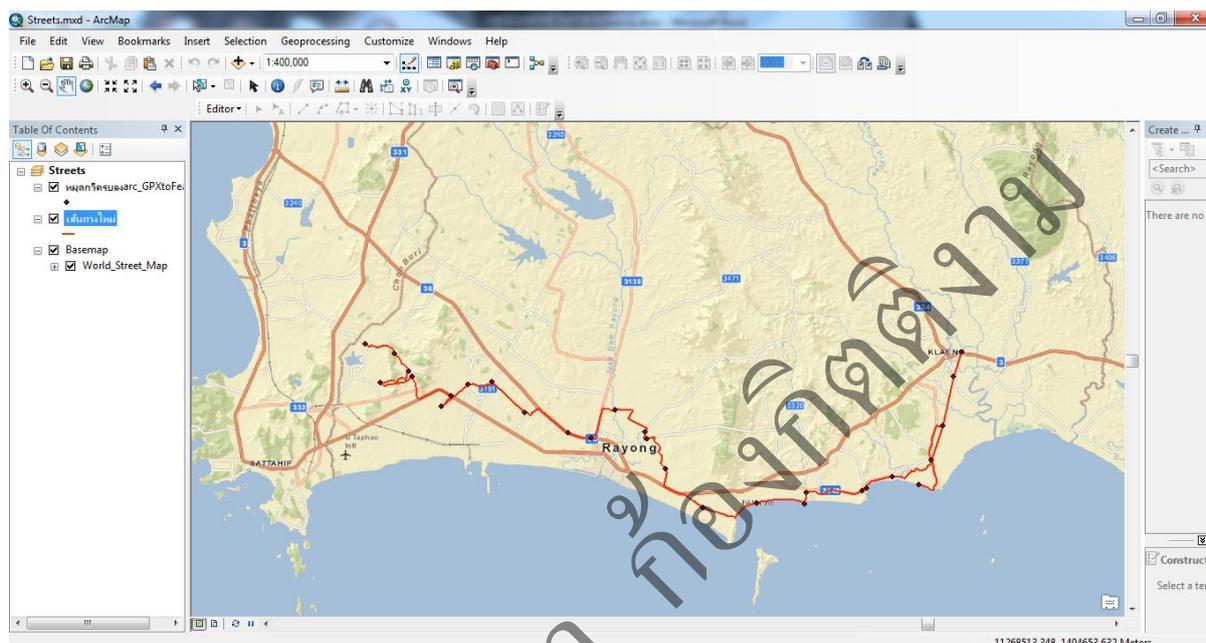
แอปพลิเคชัน Nostra Map Thailand และ Google Maps ใช้ในการค้นหาสถานที่อันเป็นตำแหน่งที่ตั้งหมุดกวีหรือสถานที่ใกล้เคียงสถานที่ตั้งหมุดกวีและทำการนำทางไปยังสถานที่แห่งนั้น

ภาพที่ 3.2.6 การส่งนําทางไปยังสถานีอนามัยบ้านชากหมากซึ่งอยู่ใกล้กับหมุ่คกวีจุดที่ 1 บางไผ่ด้วย
แอปพลิเคชัน Nostra Map Thailand และ Google Maps

3.2.7 ArcGis 10.1

ArcGis 10.1 เป็นโปรแกรมที่ใช้ในการสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำแผนที่ ในที่นี้ได้ใช้
ArcGis 10.1 ในการสร้างเส้นทางจำลองการเดินทางของสุนทรภู่มผ่านสถานที่ต่างๆ ตามรอยนิราศเมืองแกลง

ภาพที่ 3.2.7 การใช้ ArcGis 10.1 ในการจำลองเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่มผ่านสถานที่ต่างๆ ตามรอย
นิราศเมืองแกลง

3.2.8 Winzip

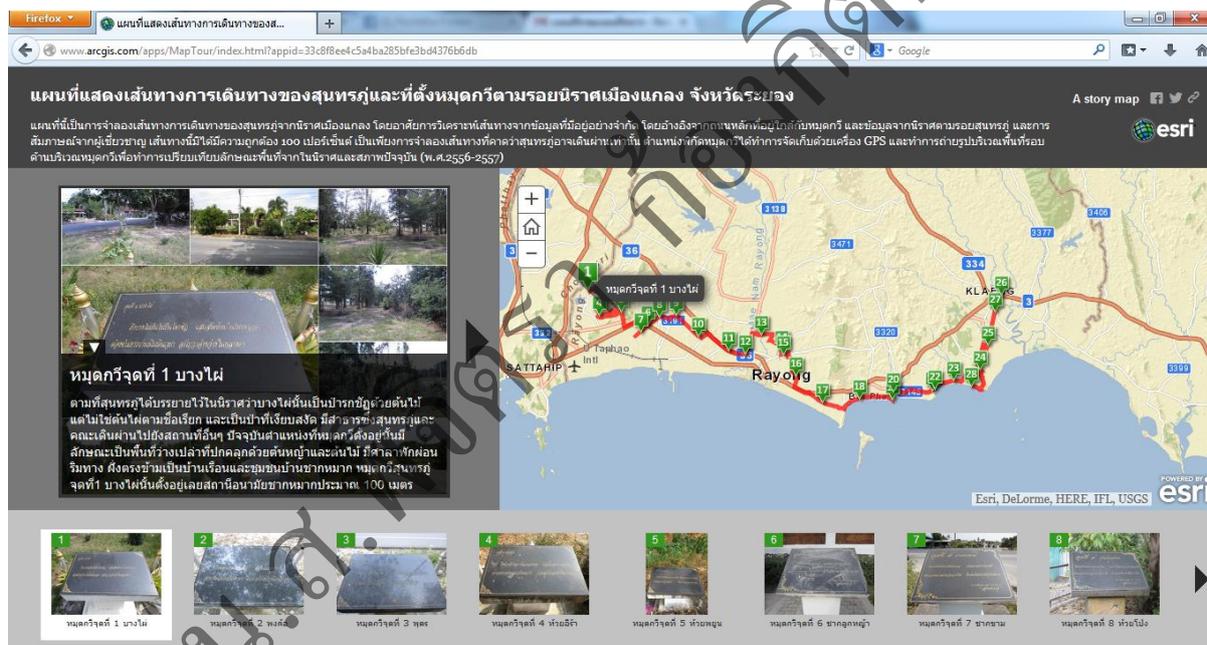
Winzip เป็นโปรแกรมที่ใช้ในการบีบหรืออัดข้อมูลให้อยู่ในแฟ้มข้อมูลเดียวแล ะมีขนาดไฟล์
เล็กลง ในที่นี้ใช้ Winzip เพื่อบีบหรืออัดไฟล์ข้อมูล เพื่อนำข้อมูลเส้นทางใหม่.zip เข้าสู่ ArcGis online

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานวิจัยโครงการการศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่าน
วรรณคดีนิราศเมืองแกลง ด้วยการรวบรวมข้อมูล ออกภาคสนาม และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้มาซึ่งผล
การดำเนินงานครั้งนี้คือ แผนที่ออนไลน์ และตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราศเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการ
ใช้ที่ดินในปัจจุบัน

4.1 แผนที่ออนไลน์

แผนที่ออนไลน์แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวัดตามรอยนิราศ
เมืองแกลง จังหวัดระยอง ควรใช้ Mozilla filefox เป็น web browser ในการเข้าถึงเพื่อประสิทธิภาพในการใช้
งานมากที่สุด โดยสามารถเข้าถึงได้จาก <http://bit.ly/1oJFbm2>

ภาพที่ 4.1 เว็บไซต์แสดงที่ออนไลน์แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวัดตาม
รอยนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง

4.2 ตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราศเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน

จุดที่	การใช้ที่ดินที่สุนทรภู่บรรยายในนิราศ	การใช้ที่ดินในปัจจุบัน
1	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บางไผ่นั้นเป็นป่ารกชัฏด้วยต้นไม้แต่ไม่ใช่ต้นไม้ตามชื่อเรียก และเป็นป่าที่เงียบสงัด มีลำธารซึ่งสุนทรภู่และคณะเดินผ่านไปยังสถานที่อื่นๆ	ปัจจุบันตำแหน่งที่หมุดกวีตั้งอยู่นั้นมีลักษณะเป็นพื้นที่ว่างเปล่าที่ปกคลุมด้วยต้นหญ้าและต้นไม้ มีศาลาพักผ่อนริมทาง ฟังตรงข้ามเป็นบ้านเรือนและชุมชนบ้านชากหมาก หมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 1 บางไผ่นั้นตั้งอยู่เลยสถานีอนามัยชากหมากประมาณ 100 เมตร
2	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า พงคือเป็นคอเขาก่อนขึ้นเนินสูง เดินทางอย่างยากลำบากเนื่องจากมีรากยางและโคนต้นตะโขงขวางอยู่มากมาย	ปัจจุบันหมุดกวีจุดที่ 2 พงคือตั้งอยู่บริเวณริมถนนทางไปเขาภูคร ซึ่งตัดจากทางหลวงหมายเลข 3376 มีลักษณะเป็นป่ามันสำปะหลังและป่าละเมาะ มีไร่ข้าวโพดอยู่ข้างบริเวณที่ปักหมุด และไม่มีบ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้
3	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่าพุศรนั้นมีน้ำใสที่พุ่งออกจากชะวากให้สุนทรภู่และคณะเดินทางได้เช็ดเนื้อตัวก่อนออกเดินทาง และเป็นบริเวณที่มีเนินซึ่งเต็มไปด้วยดอกไม้หอมได้แก่ต้นปฐปราชาย และกฤษณา	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งอยู่วัดภูครนึมเสนาะ โดยหมุดกวีจุดที่ 3 พุศรนั้นตั้งอยู่บริเวณริ้ววัด มีลักษณะเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย และที่ว่าง
4	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณห้วยอีรานั้นเป็นบริเวณที่มีต้นสายหยุดอยู่มาก และมีผลไม้หลายชนิดให้คณะเดินทางได้เก็บรับประทานอันได้แก่กะมวง กะเมง นมแมว หัว พลอง และกระท้อน	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสนามบาสเกตบอลหรือลานกีฬาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านยายร้า บริเวณโคนรอบเป็นบ้านเรือนของประชาชน และสวนกล้วยและมันสำปะหลัง
5	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณห้วยพูนเป็นห้วยและโตรก มีแรดอาศัยอยู่ในคงบริเวณนั้น	ปัจจุบันบริเวณห้วยพูนนั้นมีลักษณะเป็นไร่มันสำปะหลังและป่ามะพร้าว มีภูเขาอยู่ใกล้บริเวณนั้น ไม่พบลักษณะของการเป็นห้วย
6	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านชากลูก

	บริเวณบ้านชากลูกหญ้าต้นสูงและยางสูง มีதாகคูเดือด	หญ้า และวัดชากลูกหญ้า โดยหมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 6 บ้านชากลูกหญ้านั้นตั้งอยู่บริเวณหน้าโรงเรียนบ้านชากลูกหญ้าซึ่งเป็นแหล่งศูนย์กลางของชุมชน และไม่พบต้นสูง ยาง และதாகคูเดือด
7	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณชาขามเป็นป่าสูง เป็นบ่อน้ำ และมีสัตว์ต่างๆ มากมายได้แก่ลิง ค่าง ชะนี ผู่นก จักจั่น และมีร่องรอยของการพักแรมจากการหักต้นไม้	ปัจจุบันบริเวณนี้มีลักษณะเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย มีร้านค้า โรงเรียน และเป็นไร่มันสำปะหลัง
8	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านห้วยโป่งนั้นเป็นห้วยที่เป็นธารน้ำไหล มีปลาแหวกว่าย และสองข้างทางนั้นเต็มไปด้วยกอระกำรสเปรี้ยว	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดห้วยโป่ง โดยหมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 8 บ้านห้วยโป่งนั้นตั้งอยู่ภายในโรงเรียนวัดห้วยโป่ง บริเวณสวนหย่อมสุนทรภู่
9	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณห้วยพร้าวเป็นป่าซึ่งเต็มไปด้วยต้นไม้และพืชนานาพรรณปกคลุมและให้ความร่มรื่น จึงทำให้พืชพันธุ์พืชแสงจากดวงอาทิตย์และเนื่องจากเป็นเวลากลางคืนดวงอาทิตย์ตกดินและมีฝนตก จึงทำให้สุนทรภู่และคณะกลัวจะต้องค้างคืนในป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงรีบออกเดินทางต่อแม้จะมีอาการปวดเมื่อยขา	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้าระยอง และมีไร่มันสำปะหลังอยู่ด้านข้าง โดยหมุดกวีตั้งอยู่บริเวณหน้าไร่มันสำปะหลัง อยู่ริมถนน
10	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณสำนักกะบากหรือสำนักกะบากนั้นเป็นที่ที่เป็นชุมชน เนื่องจากเห็นชาวบ้านตัดไม้และรอยเท้าของกระบือ จึงคาดว่ใกล้ออกจากดงแล้ว โดยมีลักษณะของพื้นดินเป็นทรายฝุ่น ทำให้เดินลำบากแทบทรงตัวไม่อยู่	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนสำนักกะบากชอย 1 โดยหมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 10 สำนักกะบากนั้นตั้งอยู่บริเวณสามแยกชุมชนสำนักกะบากชอย 1 หน้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสำนักกะบาก

11	<p>ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านทับมาหรือบ้านทับม้าเป็นทุ่งนาและแนวแม่น้ำไหลอ้อมบริเวณนั้น ซึ่งเป็นเขตชุมชนที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน มีเนินสวน ปลูกมะพร้าวและต้นตาล</p>	<p>ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของวัดทับมา โดยหมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 11 บ้านทับมานั้นตั้งอยู่บริเวณหน้าวัด (ในรั้ววัด) บริเวณรอบข้างวัดมีชุมชน ร้านค้าและศูนย์บริการรถยนต์ ไม่มีร่องรอยของแนวแม่น้ำหลงเหลืออยู่</p>
12	<p>ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณระยองนั้นเป็นบริเวณชุมชนและบ้านเรือนที่มีความเจริญ</p>	<p>ปัจจุบันบริเวณพื้นที่ตรงนี้นั้นเป็นที่ตั้งของห้างบิ๊กซีระยอง ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมุดกวีจุดแรกที่เริ่มวางตามเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่ หมุดกวีจุดนี้ตั้งอยู่ภายในขอบเขตของห้างบิ๊กซีระยอง บริเวณหน้าห้างติดถนนใหญ่</p>
13	<p>ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านเก่าเป็นย่านชุมชนซึ่งสุนทรภู่ได้มักหลับนอน โดยวัดบ้านเก่าถือเป็นวัดแรกของจังหวัดระยอง โดยอุโบสถของวัดนั้นคาดว่าสร้างประมาณปลายกรุงศรีอยุธยาและน่าจะเป็นวิหารที่สุนทรภู่เขียนถ่านแข่งนายแสงเพื่อนร่วมเดินซึ่งหลบหายตัวไปไว้</p>	<p>ปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้คือวัดบ้านเก่า หมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 13 บ้านเก่านี้ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดบ้านเก่าโดยฝั่งตรงข้ามของวัดบ้านเก่านี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดบ้านเก่า</p>
14	<p>ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านนาตาขวัญนั้นเป็นเส้นทางเลียบบนคันนวมตามริมป่า และเป็นแหล่งชุมชน</p>	<p>ปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้เป็นวัดนาตาขวัญ และเป็นแหล่งชุมชน โดยหมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 14 บ้านนาตาขวัญนั้นตั้งอยู่บริเวณสนามหญ้าหน้าวัดนาตาขวัญ</p>
15	<p>ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านแลงเป็นบริเวณชุมชนที่อยู่อาศัย มีทุ่งหญ้าแฝกและทุ่งหญ้าคา</p>	<p>ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ว่างที่มีต้นไม้และหญ้าขึ้นรก โดยบริเวณที่ตั้งหมุดกวีนั้นอยู่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านบ้านแลง หมู่ที่ 1 มีบ้านเรือนและร้านค้าริมถนนขึ้นประปราย</p>
16	<p>ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า</p>	<p>ปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนขึ้นสลับกับที่ว่างริม</p>

	บริเวณบ้านตะพงนั้นเป็นบริเวณชุมชนที่ น่าอยู่ มีหมู่บ้านวัดวาอารามที่งดงาม	ถนน และเป็นทางเข้าหมู่บ้านตะพงหมู่ที่ 1 โดยหมุดกวี สุนทรภู่จุดที่ 16 บ้านตะพงนั้น ตั้งอยู่บริเวณหน้าทางเข้า หมู่บ้านตะพงหมู่ที่ 1 บริเวณศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน บ้านตะพงใน
17	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณทุ่งกระทอลเป็นบริเวณทุ่งกง และกระทอลซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพีชที่ อาจหายสาบสูญไปแล้ว เนื่องจากไม่มี ความหมายในพจนานุกรม โดยบริเวณนี้ มีการทำไร่อีกของชาวสวน	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นทุ่งร้างและเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล และปากกล้วย ผังตรงข้ามมีลักษณะที่ว่าง ไกลออกไปมี ภูเขา บริเวณรอบๆ พื้นที่เป็นหมู่บ้าน และรีสอร์ท เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากทะเล หมุดกวีจุดที่ 17 ทุ่งกระทอล ตั้งบริเวณริมถนนทางเชื่อมต่อบ้านข้างชนศิริ ราษฎร์บำรุง-หมู่บ้านในไร่
18	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณคลองกรุ่นหรือคลองกรุนเป็น คลองที่มีความกว้าง มีโรงร้างเรียงรายอยู่ ตามชายป่า และเป็นแหล่งชุมนุมของ ชาวบ้านที่ทำอาชีพประมงในหน้าน้ำ	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นบริเวณหาดบ้านเพ เป็นปากคลองที่มี มีช่องระบายน้ำลงสู่ทะเล และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ชายหาดที่มีชื่อเสียงและมีร้านค้าเรียงรายอยู่มากมายริม หาด
19	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณสุดหาดอ่าวสมุทรซึ่งมีศาลเจ้าและมี ช่องคลองขวาง	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อโต๊ะกง และเป็น บริเวณปากอ่าวทะเล ไม่มีหาด มีเรือประมง และร้านค้า สินค้า โดยหมุดกวีสุนทรภู่จุดที่ 19 อ่าวสมุทร ตั้งอยู่ บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อโต๊ะกง
20	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านแก่งเป็นบริเวณที่เป็นชุมชน ซึ่งมีสตรีที่เชี่ยวชาญในการสานเสื่อ และ มีการบันทึกถึงลักษณะของบ้านเรือนใน สมัยนั้นซึ่งเป็นบ้านซึ่งหลังคามุงด้วยไม้ หวาย อีกทั้งยังบรรยายเกี่ยวกับสัตว์ใน เวลากลางคืนอันได้แก่เสื่อ กวาง และ สุนัข	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ว่างมีหญ้าและต้นไม้ขึ้นคลุมอยู่ ติดกับบ้านเรือนของประชาชน และอยู่บริเวณปาก ทางเข้าหมู่บ้านท่าเรือแก่ง บริเวณตรงข้ามกับที่ตั้งหมุด กวีเป็นที่ว่างรกร้าง และบ่อน้ำมัน
21	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณตะพานยายเหม เป็นสะพานที่	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสวนพฤกษศาสตร์ระยอง และประปาบึงสำนึกใหญ่ อำเภอแก่ง

	สร้างอยู่กลางป่า เป็นห้องทุ่งสลัดกับ แนวน้ำ บริเวณใกล้เคียงเป็นป่าร้างและ ป่ามะม่วงเต็มไปด้วยกระรอก กระแต และแย้	
22	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณใกล้แหลมทองกลางเป็นบริเวณที่ มีการเพาะปลูกแดงโมจึงได้ขอชาวบ้าน รับประทานแดงโมก่อนออกเดินทาง เลียบหาดแหลมทองกลางต่อไป	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นชายทะเลซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ประมง และรีสอร์ทซึ่งมีหาดส่วนตัวริมทะเล ไม่มีไร้ แดง โมปรากฏให้เห็น
23	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณปากลาวนเป็นคลองซึ่งมีน้ำไหล ลงทะเล และบริเวณโดยรอบคาดว่าเป็น ป่าที่สุนทรภู่และคณะเดินผ่านขึ้น โขดเขา ปากวังอีกครั้ง (บริเวณนี้ยังไม่มีการตั้ง หมุดกวีแต่ผู้จัดทำโครงการตั้งใจจะปัก หน้าเทศบาลตำบลสุนทรภู่)	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลสุนทรภู่ ฟัง ตรงข้ามเทศบาลเป็นที่รกร้างซึ่งมีพืชปกคลุม
24	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านกรำเป็นบริเวณที่สุนทรภู่ได้ พบบิดา และมีการนำกระต่าย ตะกวด และกวางมาอย่างแก่งทำอาหาร และนั่งแย้ บั้ง อั้งอ่าง และเนื้อค่างมาค้ำ สุนทรภู่นั้น ขยะเขยงอาหารเหล่านี้จึงเลือกที่จะกิน ข้าวกับแดงแทน	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์สุนทรภู่ซึ่งเป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดระยอง มีรูปปั้นพระอภัยมณี นางผีเสื้อสมุทร สุนดาคร และตัว ละครอื่นๆ ตามเรื่องพระอภัยมณี และมีเรือนจำลองกุฎี บิดาสุนทรภู่ หมุดกวีจุดนี้ตั้งอยู่บริเวณหน้าอนุสาวรีย์ สุนทรภู่
25	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณเนินหม้อหรือบ้านพงค้อ แกลงนั้น เป็นชุมชนหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบล เนินหม้อ เทศบาลตำบลเนินหม้อ และวัดเนินหม้อ และเป็น แหล่งชุมชนที่อยู่อาศัย โดยหมุดกวีจุดนี้ตั้งอยู่บริเวณข้าง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลเนินหม้อ
26	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณพงอ้อ (พลงช้างเผือก) นั้นเป็น แหล่งชุมชน โดยในนิราศนั้นสุนทรภู่	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดพลงช้างเผือก โดยหมุดกวีนั้นตั้งอยู่หน้าโรงเรียนวัดพลงช้างเผือก และ ฝั่งตรงข้ามเป็น โรงเรียนแกลงวิทยสถาวร บริเวณตรงนี้

	เดินทางถึงจุดที่ 27 บ้านคอนเค็ด ก่อนจุดที่ 26 พงอ้อ	นั่นเป็นชุมชนหมู่บ้านที่อยู่อาศัย
27	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณบ้านคอนเค็ดนั้นเป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงเป็ด ปลาและหมู และเป็นจุดที่สุนทรภู่เดินทางถึงก่อนจุดที่ 26 พงอ้อ	ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของวัดโพธิ์ทองพุทธาราม บริเวณโดยรอบเป็นที่ว่างร้าง และมีชุมชนอยู่ไกลออกไป หมุดกวีจุดนี้ตั้งอยู่บริเวณสามแยกที่จะไปวัดโพธิ์ทองพุทธารามบริเวณข้างวัด
28	ตามที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศว่า บริเวณแหลมแม่พิมพ์นั้นเป็นทะเล มีโขดหินเป็นเขาให้นั่งเล่นชมปลาและมีสายลมเย็นๆพัดผ่าน และที่เบื้องหน้าทะเลนั้นมีทิวเขา และเรือแล่นอยู่บนทะเล	ปัจจุบันบริเวณเป็นทะเลมีหาดซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดระยอง มีนักท่องเที่ยวมากมายเดินทางมาท่องเที่ยว บริเวณโดยรอบเป็นร้านค้า โรงแรมและรีสอร์ทรองรับความมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

โดยสรุป จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทั้ง 28 จุดผ่านทางวรรณคดีนิราศเมืองแกลง พบว่าการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากพื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่สีเขียวที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ส่วนบุคคล อาจเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจของจังหวัด ผ่านช่วงเวลาต่างๆ และการเข้ามาของเทคโนโลยีและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเช่น ไฟฟ้า ประปา เส้นทางคมนาคมที่มีความสะดวกมากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวของประชากร เกิดความหนาแน่นในการใช้ที่ดินเชิงที่อยู่อาศัย และรูปแบบของเมืองได้มีพัฒนาจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเมืองมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัดระยองให้เป็นเมืองอุตสาหกรรม ยังมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้นเช่น โรงงานอุตสาหกรรมและที่พักของพนักงาน โกดังเก็บสินค้า และห้างร้านต่างๆ ขณะที่บางส่วนเช่นบริเวณทะเลหรือบริเวณริมหาดยังคงเป็นทะเลและหาดริมทะเลเช่นเดิมแต่พื้นที่รอบข้างเปลี่ยนจากสวนหรือไร่นาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ใช้เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวเช่น โรงแรม รีสอร์ท ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ ปั้มน้ำมันและอื่นๆ เนื่องจากระยองเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวริมชายหาดที่มีความสำคัญ มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างมาก

ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ใช้เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวสร้างขึ้นเพื่อรับรองความต้องการด้านการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้เส้นทางการเดินทางของสุนทรภู์ในนิราศได้เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ในอดีตสุนทรภู์ได้เดินผ่านเส้นทางเกวียนซึ่งเป็นเพียงเส้นทางลูกรังขนาดพอให้เกวียนและชาวบ้านสัญจรผ่านไปมา และเป็นเส้นทางที่ตัดผ่านชุมชนในอดีตและป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สังกัดได้จากในนิราศที่สุนทรภู่มักจะบรรยายลักษณะของป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ รมรื่น มีต้นไม้สูงให้ร่มเงา บดบังท้องฟ้าเบื้องบน และแสงจากดวงอาทิตย์ และเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่านานาชนิด แต่ปัจจุบันพื้นที่บริเวณนั้นเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ชุมชน บ้านเรือนและที่อยู่อาศัยและพื้นที่ ที่ใช้เพื่อประโยชน์เศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามยังมีบางเส้นทางที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย เช่น บริเวณ จากจุดที่ 1 ไปจุดที่ 2 หรือ จากจุดที่ 2 ไปจุดที่ 3 จากเส้นทางการเดินทางแบบทางเท้าในป่าขนาดเล็ก ปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นถนนขนาด 2 เลนส์ ลาดยางคือถนนสายเขาภูคร-หินสามชั้น-สาย3376 ที่ยานพาหนะสามารถเดินทางผ่านไปมาได้คล่องตัว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่ในวรรณกรรม (พื้นที่ในอดีต) นั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในปัจจุบัน โดยเปลี่ยนจากพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ และเขตชุมชนเล็กๆ เป็นพื้นที่เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ห้างร้าน บริษัท หรือโรงงานอุตสาหกรรม และเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลหรือพื้นที่รองรับการอยู่อาศัย มีการรวมกลุ่มชุมชนหรือหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเทคโนโลยี และสาธารณูปโภคที่ทันสมัยเข้าถึง ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

ผลการดำเนินงานวิจัยโครงการ การศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่านวรรณคดีนิราศเมืองแกลง ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2556 - มีนาคม พ.ศ.2557 ด้วยการรวบรวมข้อมูล ออกภาคสนาม สัมภาษณ์ วิเคราะห์ เปรียบเทียบการใช้ที่ดิน และจัดทำเส้นทางและแผนที่ออนไลน์ ทำให้ได้แผนที่ออนไลน์แสดงแผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่และที่ตั้งหมุดกวีตามรายนิราศเมืองแกลง จังหวัดระยอง และตารางสรุปการใช้ที่ดินจากนิราศเมืองแกลงเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างของการใช้ที่ดินในอดีตและในปัจจุบัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินงานงานวิจัยโครงการการศึกษาเส้นทางการเดินทางและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินผ่านวรรณคดีนิราศเมืองแกลงทำให้พบปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาพื้นที่ดังนี้

5.2.1 ปัญหาและอุปสรรค

- แผนที่และที่อยู่ซึ่งบอกที่ตั้งของหมุดกวีในหนังสือแหล่งข้อมูลนั้นไม่ละเอียดเพียงพอ ทำให้ไม่สามารถหาที่ตั้งหมุดกวีบางจุดได้
- หมุดกวีบางจุดไม่ได้อยู่ตรงตามที่ตั้งที่แหล่งข้อมูลให้ไว้
- ชื่อเรียกถนน หรือหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งหมุดกวีไม่ตรงตามที่ชาวบ้านเรียก
- ชื่อบนแท่นหมุดกวีบางแห่งไม่ตรงกับชื่อเรียกในหนังสือแหล่งข้อมูล
- ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่รู้ว่าหมุดกวีคืออะไร แต่หากถามชาวบ้านที่เคยเดินผ่านหรือเคยเห็นหมุดกวีโดยการเอารูปถ่ายให้ดูชาวบ้านจะสามารถบอกได้ว่าอยู่ตรงไหนของหมู่บ้าน
- เมื่อถามถึงสุนทรภู่จะบอกให้ไปเมืองแกลง

- หมุดกวีไม่ได้รับการดูแล บางแห่งทรุดโทรมสีลอก และสกปรก
- หมุดกวีบางแห่งอยู่ในที่ส่วนบุคคลหรือโรงเรียนซึ่งไม่สะดวกต่อการเยี่ยมชม
- ที่ตั้งหมุดกวีหลายแห่งอยู่ในพื้นที่หรือละแวกชุมชนที่เปลี่ยวไม่มีไฟส่องถนน สภาพถนนไม่ดี ทำให้ระยะเวลาในการทำงานจำกัดได้เพียงก่อนฟ้ามืด

- ข้อจำกัดของ Template ใน ArcGIS online ทำให้ไม่สามารถแสดงผลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

- มีข้อมูลในการใช้สร้างเส้นทางการเดินทางของศูนย์ทศวรรษอย่างจำกัด ทำให้ต้องสร้างเส้นสมมติเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางจากพิกัดหมุดกวีสู่พิกัดหมุดกวี

5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาพื้นที่

- ด้วยความมีชื่อเสียงของระยองในฐานะเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว รวมถึงที่ตั้งที่เหมาะสมอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวของหมุดกวีหลายจุด ทำให้เส้นทางการเดินทางของศูนย์ทศวรรษจากนิคมเมืองแกลงนั้นเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะพัฒนาต่อไปเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างที่คณะผู้ทำงานในโครงการตามรอยศูนย์ทศวรรษของตั้งใจ
- ควรจัดกิจกรรมหรือแคมเปญการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดและส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวตามเส้นทางการเดินทางของศูนย์ทศวรรษ เช่น การจัดแรลลี่จักรยาน แรลลี่รถยนต์ โดยสามารถสามารถเครื่องมือทางภูมิศาสตร์เช่น GPS หรือ การ Check in สถานที่ผ่าน แอปพลิเคชัน เพื่อเป็นการดึงดูดและส่งเสริมการท่องเที่ยว
- การส่งเสริมการท่องเที่ยวจะทำให้หมุดกวีที่ทรุดโทรม เสื่อมหรือพัง ได้รับการบูรณะจากหน่วยงานที่ดูแล เนื่องจากได้รับความสนใจจากการท่องเที่ยว และจะเป็นการสืบต่อหรืออนุรักษ์ให้ชาวบ้านหวงแหนและช่วยกันดูแลหมุดกวีสืบต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เจนจบ ยิ่งสุมล. ตามรอยสุนทรภู่. กรุงเทพฯ: พระพิมพ์เนศ, 2550.

ฐปกรณ์ โสชนะ. สัมภาษณ์. 24 มกราคม 2557.

พรพิไล เลิศวิชา, บรรณาธิการ. นิราศสุนทรภู่. กรุงเทพฯ: ชารปัญญา, 2543.

พุทธพร อารีประชากุล. การบรรยายในวิชา Society and Space [สไลด์]. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

“วรรณคดี.” [ออนไลน์.] เข้าถึงได้จาก http://202.143.165.163/th_m2/chap3/chap3_4.pdf สืบค้น 16 พฤศจิกายน 2556.

สำนักงานจังหวัดระยอง. “ประวัติจังหวัดระยอง.” เข้าถึงได้จาก http://123.242.173.4/v2/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=62&Itemid=135 สืบค้น 10 มีนาคม 2557.

สำนักงานจังหวัดระยอง. “ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดระยอง.” เข้าถึงได้จาก http://123.242.173.4/v2/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=66&Itemid=136 สืบค้น 10 มีนาคม 2557.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง และชมรมศิลปินจังหวัดระยอง. สุนทรภู่ผู้ระยอง 200 ปี. ระยอง: ปกรณ์พรินติ้งแลนส์, 2549.

ภาษาอังกฤษ

P. Vidal De La Blache. The Personality of France. Translated by H.C. Brentnall. London: Christophers, 1928.

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. “Anniversaries of great personalities and historic events, 1896-1897.” [Online.] Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000678/067855eb.pdf> Retrieved: 16 November 2013.